

Directa

periodisme cooperatiu per la transformació social

Núm. 438 del 20/9 al 3/10 de 2017 2€

Cadenat obert

El referèndum de l'1 d'octubre fa trontollar el règim del 78.
L'Estat espanyol respon al dret a decidir amb un nou embat
autoritari, tal com va fer reiteradament durant el segle XX
pàg. 4-11

EDITA
La Directa SCCL
C. Riego, 37, baixos esquerra
08014 Barcelona
Tel: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no sexista i no androcèntric
La Directa no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió

QUI SOM?

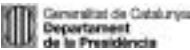
- A fons**
Grup d'investigació
- Miralls**
Gemma Garcia
- Cruïlla**
Vicent Almela, Guille Larios
- Impressions**
Isabel Benítez, Àlex Romaguera
- Roda el món**
Oriol Andrés, Roger Suso i Joan Mas
- Expressions**
Misael Alerm, Àlex Romaguera, Daniel Bastús
- La indirecta**
Àlex Romaguera, Mariana Cantero
- Coordinació web**
Eloi Latorre, David Bou, Gemma Garcia, Maties Lorente
- Audiovisuals**
Sònia Calvó, Estel·la Marcos
- Fotografia**
Víctor Serri
- Il·lustració**
Ricardo Hermida, Lluís Ràfols
- Correcció**
Èlia Olivan
- Edició**
Jesús Rodríguez
- Projecte gràfic**
Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat
- Disseny gràfic i compaginació**
Pau Fabregat
- Administració i subscripcions**
Ester Mora
- Difusió**
Estel·la Marcos
- Publicitat i distribució**
Paula Rodríguez
- Gestió web**
Nodo50

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL·LABORADORS:
Berguedà, Bages i Solsonès ('L'Apunt'); Gironès, la Selva, Pla de l'Estany i Baix Empordà ('L'Ariet'); Alt Empordà ('La Fissura'); Osona ('El Setembre'); Maresme; Baix Llobregat ('La Riuada' i 'Infobaix'); Alt Penedès, Baix Penedès, Anoia i Garraf ('Xarxa Penedès'); Vallès Oriental; Vallès Occidental; Barcelonès ('La Intervia'); El Camp; Terres de Ponent; Castelló; València; Palma; Eivissa; Menorca; Perpinyà i Terres de l'Ebre

CONTACTES:
General directa@directa.cat
Redacció redaccio@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Publicitat publicitat@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: VICTOR SERRI
Fe d'errades: Maria Farré és l'autora de la il·lustració de la secció Malal·letra de l'edició 437 del passat 6 de setembre.

La Directa rep una subvenció estructural de la Generalitat de Catalunya pel fet de ser un mitjà en llengua catalana, que suposa menys d'un 2% del pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

SUMARI

A FONS

4-11

Esquerdes al cademat del 78
La coexistència de dues legalitats contraposades converteix el referèndum de l'1 d'octubre en la primera envestida contra el règim constitucional. Ho parlem amb Joan Queralt, Marco Aparicio, Gemma Calvet i Àlex Solà. César Lorenzo repassa la trajectòria repressiva de l'Estat espanyol i Maties Lorente les seves oligarquies.

MIRALLS

12-15

Entrevista a Jordi Calvo
L'investigador del Centre Delàs analitza els vincles de l'Estat espanyol i Catalunya amb el negoci de les armes. A través de les preguntes de Gemma Garcia, Calvo exposa quins països són els principals clients i com muta el negoci. Fotografies de Sarai

IMPRESSIONS

16-18

Alerta per l'excés d'atenció mèdica
Juan Gervas, metge general i membre d'Equipo CESCA, ens alerta d'alguns efectes no desitjats del model sanitari.

Del pla Cerdà a les Superilles
Anàlisi de María Gabriela Navas, membre de l'observatori OACU.

CRUÏLLA

19-21

Pedalades crítiques
En ciutats com Barcelona, Castelló i València, col·lectius i entitats reivindiquen l'ús de la bicicleta com a eina per combatre el canvi climàtic, millorar la qualitat de l'aire i augmentar la seguretat. Reportatge de Vicent Almela i fotos de Freddy Davies.

RODA EL MÓN

22-26

El Rif, un poble en resistència
Sis claus geogràfiques i històriques per entendre les protestes en aquesta regió del Marroc. Article de Joan Ribas.

Les camperoles del Cauca
Berta Camprubí ens parla de la dona i la transformació social a Colòmbia.

El genocidi rohingya a Birmània
L'anàlisi de Guadi Calvo (ALAI).

EXPRESSIONS

27-31

Migracions sobre paper
Júlia Bacardit troba punts en comú entre les obres de Francesc Serés i Marta Rojals. Foto de Brais G. Rouco.

Esperi el seu torn
El relat literari d'Asel Luzarraga. Amb il·lustració de Maria Farré.

Baskin, un film salvat de la censura
Ressenya d'Ignasi Franch.

INDIRECTA

32

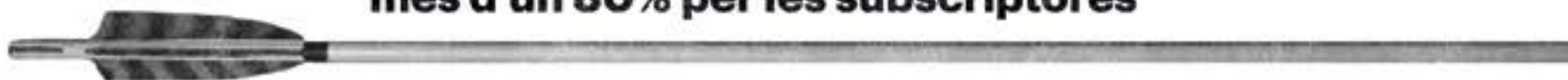
Entrevista a Alejandro Haiek
Mariana Cantero entrevista l'arquitecte i membre del col·lectiu LABProFab. Treballa per incorporar un vessant social al seu ofici, amb assemblees amb el veïnat i fent un intens exercici d'autogestió. Fotografia de Julio César Mesa.

Encerta el tir, fes-te sòcia

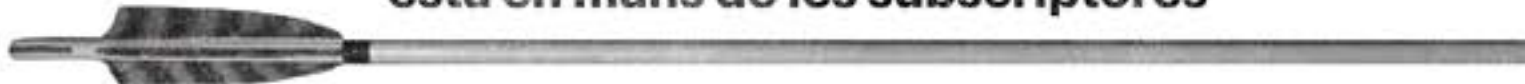
T'expliquem els motius per fer-te sòcia
de la cooperativa Directa

www.cooperativa.directa.cat

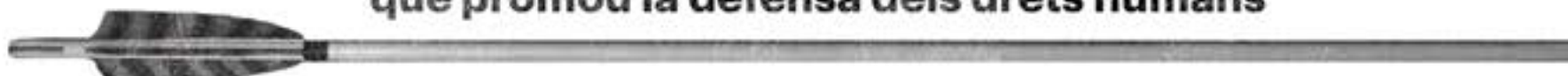
**L'únic mitjà que està finançat
més d'un 80% per les subscriptores**

**Un mitjà on la majoria del vot
està en mans de les subscriptores**

**Un mitjà amb un codi ètic
que promou la defensa dels drets humans**

**Ni directores ni caps de redacció,
apostem per l'assemblearisme**

El passat 17 de setembre va fer un any de la primera Assemblea General de la Cooperativa Directa. Després de deu anys de vida, vam fer una aposta per convertir-nos en el primer mitjà de comunicació cooperatiu sense ànim de

lucre, en la modalitat de consumidores i usuàries, d'abast d'arreu dels Països Catalans.

Des d'aleshores, la DIRECTA compta amb gairebé dos centenars de sòcies consumidores entre persones individuals i entitats. Són subscriptores

que reben la revista cada quinze dies als seus domicilis i que han decidit fer un pas endavant a l'hora d'implicar-se en la gestió i la presa de decisions del projecte. Al mateix temps, hi ha vora una quarantena de sòcies col·laboradores i nou sòcies de treball.

Fent-te sòcia de la DIRECTA tindràs la possibilitat de participar en el desenvolupament del projecte i ajudar a marcar les línies estratègiques, tant en l'àmbit social com periodístic.

Fent-te sòcia de la DIRECTA ajudaràs a fer possible una veu periodística autoges-

tionada, independent i compromesa amb la transformació social que té com a principal font de finançament les subscripcions i que limita la publicitat segons uns estrictes criteris ètics.

Encerta el tir!

#EncertaElTir

/ VÍCTOR SERRI

S'ha trencat el cademat del 78? O encara no? Des del 7 de setembre d'enguany, l'aprovació i aplicació de la Llei del referèndum per part del Parlament de Catalunya es confronta amb la Constitució espanyola. Dia a dia, l'escalada repressiva implementada per l'executiu de Mariano Rajoy aprofundeix una fractura que pot esdevenir sense retorn el proper 1 d'octubre. Històricament, tal com desenvoluparem més endavant, l'Estat espanyol ha respost als qüestionaments de l'*statu quo* amb la violència -tant si es tractava de revoltes socials com nacionals-, però en l'escenari actual escau la pregunta sobre quin nivell d'ús de la força serà tolerat per la Unió Europea i per les croses parlamentàries del Partit Popular: PSOE i PNB. L'espai dels comuns, malgrat una inicial ambigüitat com a conseqüència de les seves aliances -pressions d'ICV a Catalunya en Comú i del PSC al govern de la ciutat de Barcelona-, a mesura que s'estan desplegant les contundents mesures de l'executiu espanyol ha optat per donar suport al referèndum (amb l'aval d'un 60% de la militància), i s'han incorporat al posicionament inicial d'Albano Dante. Per la seva banda, ja són una trentena els batlles i batllesses del PSC -d'un total de 122 alcaldies socialistes- que desobeiran obertament Miquel Iceta reblant el compromís de cedir locals i posar urnes.

Les ordres de la Fiscalia a les policies locals, Guàrdia Civil, Cos Nacional de Policia espanyola i Mossos d'Esquadra ens han portat imatges que semblen transportades de temps passats, tot i que ja s'havien donat en democràcia, tant al País Basc com contra l'activisme anticapitalista d'arreu. Escorcoll d'impremtes, clausura de pàgines web, prohibició d'actes polítics, confiscació de cartells i octavetes, retirada de pancartes on es demana 'Democràcia' o embargament a Correus de remeses de publicacions veïnals i culturals. La solidaritat dels pobles i nacions de l'Estat espanyol no s'ha fet esperar. Els carrers de Bilbao van reunir més de 30.000 persones el passat 16 de setembre, en una manifestació on els representants d'EH Bildu van alertar de la involució democràtica. El PNB es va sumar a les crítiques per l'escalada repressiva de l'executiu Rajoy, tot i que els seus vots al Congrés dels Diputats han donat llum

ESQUERDES AL CADENAT DEL 78

La coexistència de dues legalitats contraposades converteix el referèndum de l'1 d'octubre en la primera investida contra el règim constitucional sorgit d'una transició pactada amb els colpistes de 1936

Jesús Rodríguez | @albertmartnez

verda als pressupostos de l'Estat i mantenen l'estabilitat parlamentària del Partit Popular.

La imatge més reveladora de les esquerdes del règim del 78 es va donar l'endemà al Teatro del Barrio, al cor del barri madrileny de Lavapiés. L'acte, amb la presència de Joan Tardà (ERC), Natàlia Esteve (ANC), Eduardo Reyes (Súmate), Isabel Serra (Podemos), Núria Gibert (CUP) i Jordi Cuixart (Òmnium), s'havia de celebrar inicialment al Matadero de Madrid, un espai de titularitat municipal, però una querella del grup municipal del PP va fer que el magistrat del Tribunal Contenciós Administratiu 3 de Madrid, José Yusti -signant del manifest "Libres e Iguales"- n'ordenés la suspensió adduint que és un acte de suport a "una consulta que ha estat suspesa" pel TC perquè atempta "clarament contra el que disposa la Constitució espanyola". La cita es va transformar en un clam contra la censura del Madrid antifeixista. El cartell de convocatòria mostrava els característics os i arboç -símbols de la capital de l'Estat-, on la copa de l'arbre tenia forma d'urna i incorporava una butlleta amb els colors de la bandera republicana. Tardà i Cuixart entonaven "L'Estaca" de Lluís Llach -veritable banda sonora de l'antifranquisme- a les portes d'un local del tot desbordat, davant centenars de persones que cridaven pel dret a decidir. El missatge republicà, doncs, s'escola per les esquerdes de la crisi d'Estat desencadenada pel referèndum. Teresa Rodríguez, de Podemos Andalusia, aquests dies ja parla obertament de "la sobirania popular andalusa". I el que pugui venir. La caixa de Pandora és oberta.

Present i futur del xoc de legalitats

La tensió entre l'Estat espanyol i Catalunya es concreta en un xoc de legalitats. Recollim l'opinió de juristes de reconegut prestigi per entendre què està passant i cap on podem estar caminant. "És imprevisible què pot passar", puntualitza Joan Queral, catedràtic de dret penal de la Universitat de Barcelona, només iniciar la conversa. "Per part de l'Estat s'estan forçant molt les costures tradicionals de la justícia i per la part catalana s'està creant una nova legalitat. Dependrà de la força que tingui cada part. La força tàctica. És una correlació

de forces, que no vol dir violència, una batalla política, per això a vegades els petits guanyen els grans, si no sempre guanyaria Goliat", reflexiona.

Marco Aparicio, professor de Dret constitucional a la Universitat de Girona i president de l'Observatori DESC, davant de la confrontació entre el Tribunal Constitucional (TC) i el Parlament de Catalunya afirma que "jurídicament no hi ha fractura, perquè el dret és un sistema que està pensat per no tenir fractures ni zones buides, el que hi ha ara és un ordenament que es reclama vigent que considera que hi ha dues lleis que no poden ser aplicades perquè estan suspeses. En endavant, després de l'1 d'octubre, serà el mateix, si hi ha noves decisions que es consideren contràries a l'ordenament constitucional, el Tribunal Constitucional les suspendrà". Tot i això, afegeix que "si ens posem en termes que això ja és l'inici d'un procés constituent, aquestes normes estarien reclamant una vigència que està fonamentada en la Llei de transitorietat i materialment s'estaria component un nou ordenament, i, per tant, hi hauria dos ordenaments, cadascun dels quals es considera complert, i acaba sent una qüestió de força".

Francisco Javier Pérez Royo, catedràtic de Dret constitucional de la Universitat de Sevilla, alerta que "hem jugat a l'aprenent de bruixot, s'ha obert la caixa de Pandora i ara mateix no sabem cap on anirà tot". "Si hi ha acord entre el govern de la nació, la majoria parlamentària i la comunitat autònoma de Catalunya, el referèndum s'organitza sense cap problema", apunta pragmàticament.

Per a Gemma Calvet, advocada i exdiputada d'ERC, la clau del conflicte no és jurídica sinó que es troba en el cor mateix del sistema de democràcia representativa. "Hi ha uns programes electorals d'uns partits que van ser votats per una majoria de la població. Estem davant d'una estafa democràtica. Per què van permetre que es presentessin a les eleccions si no els permeten aplicar el seu programa? Com es canalitza la independència si l'Estat mai no ha donat una sortida per fer-ho? És un algoritme democràtic", considera.

Força suficient i reconeixement internacional

Queral i Aparicio coincideixen que el desenllaç depen-

drà de qui tingui la potència suficient per imposar el seu ordenament. Com es mesura aquesta força? Per Queral, "la independència no està regulada a la Constitució, no és una qüestió de drets interns. Tots els estats tendeixen a la protecció de la seva territorialitat; la independència és una qüestió de la legalitat internacional". "El país mare podrà protestar el que vulgui, però si el que se separa té prou força, amb l'aval del referèndum, si hi ha minories perseguides, dependrà de la comunitat internacional i no hi ha dos casos iguals. Independències de grau 1, 2 o 3 pot ser un exercici acadèmic interessant però bastant inútil", conclou. I Aparicio remata l'argumentari dient: "Guanya qui té la força d'aplicació efectiva de les seves normes, mitjançant jutges, inspectors fiscals, bancs, el que estem veient ara són senyals de qui té eines per fer efectives les normes del seu sistema, que es reclama omnipotent." »

"És una correlació de forces i, a vegades, els petits guanyen els grans, si no sempre guanyaria Goliat", diu Joan Queral

Marco Aparicio: "Si fos l'inici d'un procés constituent, hi hauria dos ordenaments que es consideren complerts"

» Preguntem a tots dos sobre el futur d'alcaldes i alcaldesses, membres de l'executiu de Puigdemont i del Parlament perseguides penalment. "Les querelles es poden esvaïr, aferrar, o es pot arribar a un acord de mantenir un *status quo* però retirant els procediments. Si es vol arreglar la qüestió, mecanismes n'hi ha de totes les mides i colors, òbviament. Antigament hi havia un precepte anglès que deia que 'la llei ho pot fer tot menys canviar l'home en dona', doncs ara sabem que també es pot fer, i la llei ho ha hagut de reconèixer, adaptar-se", assegura Queralt, qui circumscriu tot el conflicte a les voluntats polítiques.

Aparicio pensa que "les querelles estan fora de lloc, s'està forçant el Codi Penal i defugint l'espai de negociació política d'un conflicte. La malversació no la veig per enlloc, perquè no hi ha la partida de la qual es fa malversació. La desobediència tampoc. Hi ha una decisió del Tribunal Constitucional que suspèn una norma, es va reformar el TC per tenir mecanismes d'execució de les seves resolucions, i, quan el TC ho consideri, prendrà una decisió d'execució i a partir d'aquí podríem pensar en desobediència, però ara no n'hi ha". Àlex Solà, membre de la Comissió de Defensa del Col·legi de l'Advocacia de Barcelona, adverteix que "la reforma de la Llei Orgànica es limita a dir que el Tribunal Constitucional pot inhabilitar els càrrecs públics, però l'actuació coercitiva d'aquesta inhabilitació no està prevista enlloc".

Pel que fa a un possible procediment penal per un delictes de sedició, Aparicio creu que "amb una interpretació àmplia i molt reaccionària, com les que s'estan fent aquests dies, es podria arribar a obrir aquesta via. De totes maneres, es reduiria als responsables principals. Com que l'aprovació de les lleis s'ha fet per via parlamentària i no per decret llei, s'amplia el ventall de responsabilitats i es debilita el trajecte jurídic de la sedició". Incertesa i imprevisibilitat és el denominador comú de totes les veus consultades. Són massa les variables i els factors entrecreuat, qualsevol dels actors té la capacitat per modificar el taulell de joc i el desenllaç final. ●

COSTURES ESQUINÇADES PER L'ESTAT ESPANYOL

Intervenció financera de la Generalitat

El ministre d'Hisenda, Cristóbal Montoro, després de reunir-se el 18 de setembre amb CaixaBank i altres entitats bancàries, arrenca els tràmits per bloquejar els comptes de la Generalitat i les targetes de crèdit d'alts càrrecs del Govern. L'objectiu del govern del PP és controlar fins a 5.000 milions d'euros que haurien de passar per les mans d'Oriol Junqueras abans de finalitzar el 2017. Aquests diners inclouen les nòmines de 200.000 membres del funcionariat: professionals de la sanitat i l'ensenyament, així com la plantilla dels Mossos d'Esquadra. En cas de materialitzar-se l'estratègia –el Govern ha recorregut la mesura davant del Tribunal Suprem–, es vulneraria l'autonomia financera de la Generalitat sense ni tan sols aplicar l'article 155 de la Constitució espanyola.

Guàrdies civils als carrers

Malgrat que la Generalitat ha desplegat des de 2006 les competències transferides en ordre públic i seguretat ciutadana en el conjunt de les 43 comarques catalanes, des del 8 de setembre milers d'agents de la Benemèrita i del Cos Nacional de Policia espanyola (CNP) –provinents de Castella, Andalusia, Galícia o el País Basc– tornen a omplir les casernes, que es troben parcialment en desús i encara són de titularitat estatal. El ministre espanyol Juan Ignacio Zoido no ha escatimat recursos financers i xec en mà– ha reservat places a nombrosos hotels del Maresme i la costa Daurada per encabir-hi reforços de les unitats d'intervenció policial del CNP. El desembarcament d'efectius es perllongarà de manera indefinida després del referèndum.

Encartellada popular al barri del Poble-sec de Barcelona / FREDDY DAVIES

L'acte al Teatro del Barrio de Madrid va quedar desbordat. Des del carrer van cantar 'L'Estaca' / DANI GAGO

YOL

Vulneració de drets fonamentals

Les ordres de la Fiscalia als cossos i les forces de seguretat de l'Estat espanyol –incloses les policies locals– han degenerat en carta blanca per a la vulneració de drets fonamentals. La policia local de Torredembarra talla la llum en un acte de campanya de la CUP, l'ANC de les Corts denuncia que la Guàrdia Urbana les obliga a desmuntar una parada pel Sí, una brigada de neteja de Barcelona arrenca pancartes d'Òmnium Cultural amb la paraula 'Democràcia', una dona de 74 anys és identificada a Sant Cugat del Vallès en un acte pel referèndum, la policia local de Sabadell atura una cercavila i requisa un 'Sí' que duia un dels gegants, la Guàrdia Urbana de Vic intervé cartells i clavells i a Reus aturen un corre-vermut perquè el bou fictici portava cartells de la campanya.

Amenaces als mitjans de comunicació

Les redaccions d'*El Punt Avui*, *Vilaweb*, *El Nacional*, *El Món*, *Tot Sant Cugat*, *Nació Digital*, *Ràdio La Mina*, TV3 i Catalunya Ràdio van rebre la visita de la Guàrdia Civil. Els van entregar una notificació on els advertien de conseqüències penals si seguien emetent la publicitat institucional sobre el referèndum. "S'abstinguin d'incloure en el seu mitjà propaganda o publicitat relativa al referèndum de l'1 d'octubre", resava la nota policial. Des de Ràdio La Mina van respondre amb un comunicat en el qual asseguren: "Continuarem defensant el dret d'informació i la llibertat d'expressió, com fem des de fa 34 anys". El Grup de Periodistes Ramon Barnils ha denunciat les amenaces i ha engegat una campanya sota el lema "Per la llibertat de premsa i per totes les llibertats".

Imputació del 75% de batlles i batllesses

José Manuel Maza, fiscal general de l'Estat designat a dit per Mariano Rajoy, ha obert diligències d'investigació i ha citat a declarar –sota amenaça de ser detingudes si no s'hi presenten voluntàriament– més de 745 batlles i batllesses, acusades de col·laborar en l'organització del referèndum. Representen el 75% del poder institucional dels municipis catalans, i l'ordre afecta membres d'ERC, PDeCat, CUP i, fins i tot, una trentena d'alcaldis del PSC que han desobeït Miquel Iceta i ajudaran a posar les urnes. La suma de PP i Cs només ostenta una alcaldia. La mesa del Parlament, el conjunt de l'executiu català –amb Puigdemont i Junqueras al capdavant– i desenes de directores i secretàries generals també han estat advertides i assenyalades per la fiscalia.

L'ESTAT DE LES OLIGARQUIES

El segle xx va veure aflorar un conjunt de famílies riques i poderoses sota l'aixopluc de les dictadures de Primo de Rivera i Francisco Franco, que encara mantenen elevades quotes de poder des de les bambolines del règim actual

Maties Lorente | @mtslorente

“El nostre govern serà un govern d'autoritat, un govern per al poble. S'equivoquen aquells que pensen que hem vingut a mantenir els privilegis del capitalisme”. “La nostra croada és l'única lluita en la qual els rics que anaren a la guerra en van sortir més rics”. Sis anys separen les dues cites, emeses per la mateixa persona. La primera és de l'octubre de 1936. La segona, de l'agost de 1942. En només sis anys, Francisco Franco va ser capaç d'albirar el que havia suposat la guerra civil i el canvi de règim per les grans oligarquies espanyoles, segons recull el periodista Mariano Sánchez Soler en el seu llibre *Ricos por la guerra de España*.

En els últims cent anys, l'Estat espanyol ha viscut diferents règims polítics, passant per monarquies, dues dictadures i intents democràtics fins a arribar al punt actual, marcat per la llarga ombra del règim del 78. En aquest context, si hi ha una classe social que sempre s'ha sentit còmoda -en major o menor mesura-, ha estat l'oligarquia espanyola. És ben cert que hi ha famílies amb propietats camaleòniques a l'hora d'adaptar-se als nous entorns polítics, però alhora quasi totes van veure els règims més autoritaris -com els de Primo de Rivera o el franquisme- com moments de desenvolupament i creixement dels seus negocis. No només això: quan ha calgut, aquests clans familiars s'han unit al règim po-

lític de torn, mitjançant acords comercials, rituals de matrimoni i vincles de parentiu.

L'últim pirata de la Mediterrània

Si hi ha un nom que representa a la perfecció el mimetisme aplicat a les finances, és el dels March, una família que veu com el seu imperi es va construint a mesura que avança el segle xx, fins a arribar al xxi, participant en els consells d'administració de quatre de les empreses que cotitzen en l'IBEX-35. Contraban de tabac, transport, petroli, banca... Són molts els sectors que han servit als March a l'hora d'engrossir el seu patrimoni.

El patriarca, Juan March Ordinas, va néixer a Santa Margarida (Mallorca) l'any 1880. Fill d'un comerciant de porcs, als 22 anys ja era contrabandista professional. De seguida va començar a fer negocis mitjançant la compravenda de terrenys. Segons recull Sánchez Soler, hauria arribat a signar 40.000 escriptures. Amb els beneficis, l'any 1905 es va fer amb el control d'una fàbrica de tabac a Algèria i, només sis anys més tard, ja controlava el monopoli al protectorat del Marroc, que depenia de França i l'Estat espanyol. Amb el govern de Primo de Rivera, aconseguiria el monopoli en les “places de sobirania”, que incloïen territoris com Ceuta, Melilla i els illots de la costa nord-africana. L'any 1916 va fundar la companyia Transmediterrània, basada en el transport marítim.

Per ell, el pas per la Segona República Espanyola va ser un més en el camí. Els seus negocis eren *vox populi*, tant, que fins i tot es va escriure una novel·la -un best-seller de l'època- basada en la seva vida, anomenada *El Último pirata del Mediterráneo*. Perseguit des de l'arribada del nou Estat per la seva activitat de contraban, March Ordinas va entrar a presó l'any 1932 per estar-s'hi poc més d'un any: l'any 1933 es va fugir de la presó subornant un oficial. Va fugir a París, però el mateix any va tornar a l'Estat espanyol per presentar-se a les eleccions generals per la circumscripció de les Balears, per la qual aconseguiria una acta de diputat que allunyava els seus problemes amb la justícia.

Però, sens dubte, el fet que el va fer entrar a la història va ser la seva contribució a l'aixecament militar del 18 de juliol de 1936, que intentava frenar l'arribada al poder del Front Popular. Entre d'altres, March es va encarregar d'aconseguir el Dragon Rapide -l'avió que Franco va portar des de les Canàries fins al Marroc per poder començar l'ofensiva-, va mediar amb Itàlia perquè enviés els avions Savoia que bombardejarien les Illes, el País Valencià i Catalunya, va oferir capital per a la compra d'armament al bàndol sublevat, va disposar ingents quantitats de diners en concepte “d'assegurança” per als militars colpistes en cas que el colp fracassés...

Totes aquestes accions no van impedir que acabés la guerra amb una fortuna que oscil·la entre els 900 i els 1.200 milions de l'època, segons les fonts consultades, tot i que la xifra mai no es va arribar a conèixer en detall. Si es pren com a bona la quantitat de 1.200 milions, “aquesta xifra equival a la sisena part dels dipòsits bancaris del període republicà”, contextualitza Sánchez Soler en el seu llibre.

Amb l'arribada i la consolidació del règim franquista, March va ampliar el seu negoci marítim a l'Atlàntic. Però l'arribada de la Segona Guerra Mundial va portar-li problemes: l'any 1941 una inspecció de l'FBI en un vaixell de la Transatlàntica a Nova York va descobrir mercaderies dirigides al govern alemany, fet que va motivar un distanciament amb el règim, que s'havia declarat neutral. L'any 1948 es va fer amb Barcelona Traction i la va transformar en Fuerzas Eléctricas de Cataluña SA (FECSA). Aquesta operació va generar un litigi internacional que es va allargar durant 20 anys, per un frau en l'operació, però mai no va haver-hi condemna.

El seu vincle amb el franquisme es va mantenir a través del seu fill, el qual formava part de les amistats íntimes de Carmen Franco, filla del Caudillo. I també incorporant antics càrrecs franquistes als consells d'administració de les seves empreses, com Pedro Nieto Antúñez, exministre de Marina entre 1962 i 1969, que va acabar com a president de Transmediterránea.

Tot i la mort del patriarca en 1962, el canvi de règim i l'obertura dels anys 70 no va afectar el patrimoni de la família. En l'actualitat, són les seves nêtes Carlos, Leonor, Gloria i Juan March les que controlen l'imperi. Al capdavant es troba la Corporación Financiera Alba, valorada en més de 2.200 milions d'euros. També tenen participacions en empreses representades a la borsa espanyola, com un 13,9% de les accions de la constructora ACS -vinculada a Florentino Pérez, president del Real Madrid Club de Fútbol-, el 23,1% d'Acerinox (acer) o el 12,5% d'Indra (armament i tecnologia).

Les famílies de la meseta

Durant els anys del franquisme, algunes famílies madrilenyes van viure una època daurada: a la capital del règim, aristocràcia, empresariat i alt funcionariat es repartien el pastís que aportava l'opacitat del franquisme. Són moltes les famílies que es podrien encabir en aquest grup, però ens centrarem en dues: les Koplowitz i els Del Pino.

Ernesto Koplowitz era un jueu alsacià que va arribar a l'Estat espanyol en la dècada dels 40. L'any 1944 començava el seu primer negoci com a soci d'un regidor falangista de l'Ajuntament de Madrid, en una empresa anomenada Construcciones y Reparaciones SA.

Juan March Ordinas va entrar a la història per la seva contribució a l'alçament militar del 18 de juliol de 1936

Una de les estratègies de Koplowitz va ser la d'incorporar homes del règim a les seves empreses

Esther Alcocer Koplowitz amb el ministre espanyol Rafael Catalá i la presidenta del Congrés espanyol, Ana Pastor

Juan March Ordinas, patriarca de la nissaga de banquers

L'empresa va prosperar i Koplowitz es va apoderar del seu control total l'any 1952, quan va canviar-li el nom per Construcciones y Contratas SA (Cydsa). L'any 1954, l'empresa havia multiplicat per deu el seu capital, passant dels dos als 20 milions de pessetes.

Una de les estratègies de l'empresari alsacià va ser la d'incorporar homes del règim a les seves empreses, com ja havia fet Juan March: a més d'exalts càrrecs, Koplowitz va incorporar com a conseller Cristobal Martínez-Bordiu, gendre de Franco. L'any 1962, l'alsacià moria després de patir un accident a cavall, amb una fortuna de més de 2.000 milions de pessetes. La seva herència acabaria recaient a les mans de les seves filles, Esther i Alicia, després de la gestió de Ramon Areces -un dels principals artífexs d'El Corte Inglés-, que va actuar com a protector de les hereves.

Les Koplowitz van acabar casant-se amb els cosins Alberto Alcocer i Alberto Cortina, coneguts com "los Albertos". El primer era nét del primer alcalde franquista de Madrid -que també ho va ser durant temps de Primo de Rivera- i el segon era fill de l'últim ministre d'exteriors de Franco i el primer després de la transició. Ambdós homes controlarien Cydsa, fins que el divorci pràcticament simultani de les dues parelles va retornar les germanes al consell d'administració i a ells els va deixar al capdavant del Banco Zaragozano i com a principals accionistes d'ACS. En 1992 l'empresa es va fusionar amb l'altra branca dels negocis familiars, i es va crear Fomento de Construcciones y Contratas (FCC). L'any 1998, Alicia es

va desmarcar de l'empresa familiar i va vendre les seves accions a la seva germana per més de 136.000 milions de pessetes. En l'actualitat, Esther Koplowitz continua controlant FCC, una de les empreses més importants del món en el sector de la construcció, i també participa d'empreses com el Banc Sabadell o la immobiliària Colonial.

Tot i que l'origen de l'empresa és diferent, el cas de Ferrovial presenta algunes similituds amb FCC. Des de l'any 2000, la companyia està en mans de Rafael del Pino Calvo-Sotelo, fill del fundador de Ferrovial. A més de ser l'actual president, del Pino Calvo-Sotelo és nebot del primer president després de la transició, Leopoldo Calvo-Sotelo. El seu avi era germà del que va ser ministre d'Hisenda amb Primo de Rivera i fundador de l'ultradretà Bloc Nacional en temps de la Segona República Espanyola, José Calvo-Sotelo.

Els orígens de Ferrovial es remunten a 1952, quan Rafael del Pino Moreno, pare de l'actual president, funda l'empresa a Madrid, després d'obtenir un contracte amb Renfe per a la reparació de travesses i la construcció de vies amb nova tecnologia. El capital, de 100 milions de pessetes, el va aportar la seva família, i el contracte, que era prorrogable, es va estendre setze anys més. Entre els homes de confiança de Rafael del Pino Moreno es trobava José María López de Letona, qui encara era un dels membres del consell d'administració de Ferrovial quan l'empresa va sortir a borsa l'any 1999, segons explica el periodista Miguel Janer en

el llibre *Todo queda en familia*. Membre de les FET i les JONS, López de Letona va ser ministre d'Indústria amb el franquisme i tres cops procurador a les Corts. Entre l'any 1976 i 1978 va ocupar el càrrec de governador del Banc d'Espanya.

En l'actualitat, l'imperi construït per Rafael del Pino compta, a més de Ferrovial, amb participacions a Gamesa i Indra, dues empreses representades a l'IBEX-35, i l'any 2013 presentava uns ingressos de més de 8.000 milions d'euros. ●

#GOTrentilitzable
X UN MÓN + SOSTENIBLE

 eco festes
Solucions ecològiques per a esdeveniments

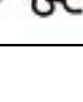
93 837 15 48
www.ecofestes.cat

 Compra'l
personalitza'l!

 Lloga'l
Got penjant de 30 i 50 cl

 Renta'l
Servei ràpid i eficaç

 Gestió integral
x grans esdeveniments!!

A l'esquerra, tropes de la Legió desfilen per Oviedo després de sufocar la revolta d'Astúries. A la dreta, funeral de les víctimes del 3 de març de 1976 a Vitòria

Al llarg de la Restauració Borbònica, que s'inicià el 1875 i es perllongà fins a la dictadura de Primo de Rivera (1923-1931), també -malgrat els intents per revertir la situació- en el breu període republicà (1931-1936) i, no cal dir-ho, durant la Guerra Civil i la dictadura franquista (1939-1975), tot un segle, en definitiva, el manteniment de l'ordre públic va esdevenir un dels pilars més sòlids de l'Estat espanyol.

Aquest concepte, sorgit en paral·lel a la construcció de l'Estat liberal, aviat va esdevenir sinònim de la garantia d'una convivència ordenada i segura de la ciutadania, entesa, com no podia ser d'una altra manera, des de la ideologia dominant: classista, oligarca, centralista, conservadora, catòlica, masclista, etc. La seva importància va ser tan gran que, com explica Eduardo González Calleja, l'ordre públic s'acabaria convertint "en la pseudonorma fonamental que marcava la pauta i la mesura del desenvolupament efectiu dels drets i les llibertats de la població". En nom seu es van cometre les barbaritats més atroces contra les diverses dissidències que es van atrevir a desafiar-lo.

I si l'ordre públic era el valor suprem a protegir, l'exèrcit va ser-ne el defensor més fidel. En contra del que va suc-

ceir a altres països europeus, en què la seguretat interior va recaure en cossos civils, a l'Estat espanyol l'estament militar ha ostentat un paper central, cosa que explica els alts nivells de violència amb què es van avortar la majoria de manifestacions de descontentament social i polític i la duresa amb què els tribunals militars van jutjar les persones que consideraven agitadores, encara que no pertanyessin al cos castrense ni els seus actes hi tinguessin res a veure. Una repressió, en tot cas, que no va ser ni una prerrogativa exclusivament militar, tot i la seva preponderància, ni una anomalia pròpia dels temps de dictadura, sinó que s'estén al llarg de tota la història recent espanyola amb caràcter estructural.

Estat d'excepció poc excepcional

Certament, des del segle XIX les successives constitucions van anar recollint alguns dels drets fonamentals que avui coneixem (no ser detinguda sense causa justificada per llei, l'*habeas corpus*, la inviolabilitat del domicili, etc.), però la suspensió d'aquests drets en virtut de la declaració de l'estat de guerra o d'excepció, en una part o la totalitat del territori, va ser d'allò més habitual. Tant com les més de cent vegades que es van suspendre durant l'etapa monàrquica (1875-1931) i que van suposar que durant un total de 25 anys una part significativa de la població espanyola -amb especial èmfasi a la catalana, i en particular a la de Barcelona- tingués les seves llibertats fortament restringides.

Aixecaments populars contra la recaptació d'impostos, el reclutament de lleves o l'encariment dels productes de primera necessitat, vagues, mítings, assemblees i manifestacions, fos quin fos el seu contingut o ideologia, van acabar en la majoria d'ocasions amb l'exèrcit o la benemèrita obrint foc, processant els moviments esvalotadors amb dures condemnes a presó, desterrament i mort, a més de tortures i execucions extrajudicials. Les grans damnificades per aquesta pràctica van ser les classes populars: la pagesia pobra a les zones rurals i el moviment obrer a les ciutats industrials. La repressió contra el món camperol andalús acusat de pertànyer a una misteriosa organització criminal de caràcter anarquista coneguda com "La mano negra" (1882-1883), la Setmana Tràgica (1909), la vaga general de l'agost de 1917, la brutal resposta governamental a la vaga de La Canadenca (1919), amb 15.000 obrers i obreres omplint la presó Model i el Castell de Montjuïc després de quatre mesos consecutius sota l'estat de guerra, o el pistolerisme policial encapçalat pel Governador Civil Martínez Anido (1920-1922) són alguns exemples prou coneguts.

Durant l'etapa monàrquica de 1875-1931, els drets fonamentals es van suspendre més de 100 vegades

El bàndol nacionalista va executar 100.000 persones fins al 1939 i 40.000 més fins al 1950

UN SEGLE DE COPS I ENVESTIDES

La història contemporània de l'Estat espanyol es caracteritza, en gran part, per l'exercici de la violència contra qualsevol intent de desestabilització de l'«statu quo» vigent

César Lorenzo Rubio | @clorenzorubio

A Catalunya, a més de lluitar contra l'anticlericalisme, el republicanisme i el sindicalisme, especialment de signe àcrata, l'Estat de la Restauració també va haver de fer front a les reivindicacions nacionals. Sobre aquesta amenaça, el ministre de Governació ho tenia clar en una data tan reculada com la de 1897: "El grito de 'Viva Cataluña' y el uso de la barretina son incuestionablemente lícitos y respetables, siempre que no vayan acompañados de otros gritos o de otras manifestaciones que signifiquen el criminal intento de sustraer parte del Reino de la debida obediencia a la autoridad legítima". Poc importava que aleshores l'independentisme ni tan sols existís com a proposta política, menys encara com a moviment: el perill era latent i calia exterminar-lo.

Lleuger parèntesi republicà

La Segona República Espanyola va suposar un cert alleujament en aquesta dinàmica autoritària de llarg recorregut. Especialment durant el bienni reformista (1931-1933) es van esmerçar molts esforços a democratitzar el control de l'ordre públic. La reestructuració de l'exèrcit va anar acompanyada, entre altres mesures, de la restricció de l'aplicació de la jurisdicció militar i la creació d'un cos de policia modern i fidel als valors republicans: la Guàrdia d'Assalt. Tanmateix, aquestes iniciatives no van poder neutralitzar l'enorme pes de la cultura repressiva acumulada, com van posar de manifest successos com els d'Arnedo, on el gener de 1932 la Guàrdia Civil va disparar indiscriminadament contra una manifestació pacífica i va matar deu persones, entre les quals quatre dones i un nen, o la matança de Casas Viejas un any més tard. Amb l'ascens al poder de les dretes, es va procedir a un rearmament legislatiu, policial i militar que desplegaria tota la seva potència en la repressió dels fets d'octubre de 1934, tant a Catalunya com a Astúries.

La dictadura franquista va heretar aquest llegat d'autoritarisme i el va enriquir, endurint-lo, especialment durant la guerra i la postguerra (al voltant de 100.000 persones executades per part del bàndol nacionalista fins al 1939 i 40.000 afusellades més fins al 1950). Va ser llavors, quan tot l'Estat espanyol era una immensa pressió, que el clima de terror va assolir les seves cotes més altes, a l'alçada i en alguns aspectes superant d'altres règims feixistes. Però el salt qualitatiu i quantitatiu de la revenja sobre el bàndol vençut no impedeix que algunes de les línies mestres de la repressió política ja estiguessin nítidament perfilades d'antuvi. La preeminència de l'estament militar, tant pel que fa a efectius humans (la Guàrdia Civil contra les guerrilles), com pel que fa a l'aplicació generalitzada de la jurisdicció militar (més de 66.000 persones jutjades per tribunals militars només a Catalunya); la suspensió temporal de les llibertats individuals (estat d'excepció el 1956, 1958, 1962, 1967, 1968, 1969, 1970, 1975, i -fins i tot- parcialment el 1977) o l'aplicació d'una repressió preventiva, sense delictes, basada en criteris de moralitat, en virtut de la "Ley de Vagos y Maleantes" aprovada el 1933, són una petita mostra de l'ampli ventall de mecanismes de control i repressió que l'Estat va usar contra tota mena de dissidents.

Model constitucional amb rèmores

Amb la mort de Franco i l'inici d'un procés de canvi de règim, la qüestió del manteniment de l'ordre públic com a sinònim de respecte a l'ordre socioeconòmic i polític va ocupar un paper central. La determinació de l'Estat de no tolerar el desafiament rupturista que plantejaven els moviments i organitzacions d'oposició ("La calle es mía", segons el ministre de Governació, posterior fundador d'Alianza Popular / Partido Popular, Manuel Fraga),

es va saldar amb un enorme cost en vides humanes i detencions, com il·lustren els fets de Vitòria, Sabadell, la Marxa per la Llibertat (1976) o la setmana proamnistia al País Basc (1977), fins a sumar més de 170 morts en tota mena d'actuacions policials fins al 1982. Caldrà esperar a la derogació dels articles del Codi Penal que coartaven les llibertats fonamentals i a l'aprovació del nou marc constitucional, però, sobretot, a la reforma dels cossos policials (no pas la depuració, que mai es va produir), efectuada al llarg de la dècada dels 80, perquè l'ordre públic entès com a pau social imposada a sang i foc deixés pas, finalment, a un nou model de seguretat ciutadana basat en el respecte als drets i les llibertats recollits a la Constitució i les lleis que se'n deriven.

Tot i l'enorme canvi que aquest procés va representar i que marca, clarament, un abans i un després en la història de la repressió a l'Estat espanyol, determinats tics de l'anterior règim van romandre ben vius durant força temps en els cossos policials davant determinades situacions. Actuacions clarament allunyades i en ampli desacord amb el nou sistema polític que van ser, en no poques ocasions, disculpades per un aparell judicial que tampoc va ser depurat i va conservar intacta la mentalitat conservadora majoritària entre les seves files, així com usades per al benefici propi per part dels governs de torn, si no directament esperonades forçant la legalitat fins a l'extrem o traspasant-la. Una cultura punitiva, en definitiva, tan arrelada que es resistia a desaparèixer i que va tenir en la lluita contra el terrorisme un ampli marge de maniobra. Encara avui, després de 40 anys de democràcia, determinades actuacions polítiques, judicials i policials ens recorden que aquesta cultura no ha estat desterrada i ens alerten de la necessitat de perseverar per eradicar-la completament. ●

Jordi Calvo,

investigador del Centre Delàs

“Les lleis d’exportació d’armes
permeten al govern amagar el
que consideri”

Text: Gemma Garcia | @gemma_g_fabrega
Fotografia: Sarai Rua | @sarairua

Durant la manifestació de rebuig als atemptats de les Rambles de Barcelona i de Cambrils, va irrompre a les pantalles una fotografia en la qual un cartell cridava a pocs metres del rei: «Felipe, qui vol la pau no trafica amb armes». Les xifres col·loquen l'Estat espanyol com el setè exportador d'armament mundial, amb empreses com Airbus Military, Navantia o Indra. El 2016, la venda de bombes, torpedes, coets, míssils, pots de fum, mines i granades assolia els 4.362 milions d'euros, una xifra rècord. Són operacions autoritzades per l'Estat, algunes amb la mediació de la monarquia espanyola. Per intentar rastrejar l'armament, saber quins filtres passa i les conseqüències que genera, conversem amb Jordi Calvo, coordinador i investigador del Centre Delàs d'Estudis per la Pau.

Recentment s'ha publicat al Butlletí Oficial de l'Estat un acord amb l'Aràbia Saudita per ocultar informació sobre defensa. Contradiu la legislació internacional?

L'esperit dels tractats que s'han firmat, com el de comerç d'armes, és aconseguir reduir les exportacions d'armes que puguin afectar la seguretat, així com més transparència, però hem de ser conscients que cap dels principals objectius són estrictament obligatoris. En tot cas, l'acord amb l'Aràbia Saudita va a contracorrent dels passos que s'han fet per millorar el control del comerç d'armes. És un bon exemple que, per desgràcia, tot el que s'ha aconseguit, que és positiu i ens serveix per denunciar amb més força i tenir un esquema de seguiment, no és suficient. Si mires cada una de les lleis d'exportació d'armes, totes tenen la possibilitat d'amagar el que el govern consideri. El govern decideix si aquestes operacions són públiques o secret d'Estat. La llei permet millores, però no sabem quina envergadura té el que queda ocult. Potser hi ha més exportacions d'armes ocultes que les que es fan públiques... El secretisme en aquest tema és enorme; per exemple, quan es convoca la comissió de Secrets Oficials, hi ha d'anar un representant de cada un dels partits amb més representació. Sempre hem vist que hi ha hagut molts recels i bloquejos a la presència en aquesta comissió de partits que no els transmetin confiança que mantindran el secret.

Aquest tipus d'acords són freqüents?

Tot indica que sí. En aquest cas és obvi per què s'ha fet. Es tracta d'un Govern que no està acostumat a explicar-se, ni al debat, ni a la democràcia liberal. A Espanya no hi ha múscul democràtic i els que manen mai no han donat explicacions a ningú. En veure que les relacions armamentístiques amb l'Aràbia Saudita han generat certa controvèrsia, poden generar debat polític i la societat pot demanar explicacions, en lloc de deixar-ho de fer o de donar explicacions, passen a fer-ho en secret. Tot i que oficialment ningú no ho sabrà, les coses finalment corren. Si hi ha armament espanyol a l'Aràbia Saudita que s'utilitza al Iemen o en altres guerres on tinguin previst participar, com a aliats dels Estats Units, d'alguna manera, transcendirà. Fer-ho així respon a la intenció d'evitar que els preguntin per no donar explicacions, però alhora és legal. La llei que s'ha de complir només diu que no es poden vendre armes a països que estan en guerra.

Però la trampa és que específicament estableix que no es pot autoritzar una operació “si es té coneixement” que es poden utilitzar per cometre crims de guerra...

Sí, és trampós. Pots vendre armes a l'Aràbia Saudita, mantens en secret aquestes operacions, i, a més, si ets coneixedor que hi ha hagut un desviament d'aquest armament que pot incomplir la llei, sempre pots dir que qui t'informa de tot això no és una font fiable o no és suficient. Com, per exemple, si la informació arriba des d'una ONG. Per guanyar-ho, potser hauríem d'anar als tribunals. També pot respondre a l'objectiu d'evitar problemes legals futurs i donar seguretat a un sector armamentístic que en demana. Si creus que hi ha un

clima social que podria portar-te problemes i arribar a tirar enrere l'operació, la redacció de la llei t'ajuda a blindar-la. Recentment, l'empresa espanyola Navantia ha venut cinc corbetes a l'Aràbia Saudita per més de 2.000 milions d'euros.

Aleshores, la llei no acaba suposant un control efectiu?

És una mostra més que les lleis, els acords i els compromisos relacionats amb el sector armamentístic no han de suposar menys comerç. El tractat internacional es va elaborar promogut per la societat civil i per alguns estats, i finalment s'hi van anar sumant les grans potències productores d'armament. És a dir, la indústria militar ho va veure amb bons ulls i això és un indicador que hem de vigilar molt amb l'aplicació del tractat. Té dues funcions: de control, més transparència per intentar evitar que arribi armament a certs contextos on es vulneren els drets humans, i, alhora, també pot donar seguretat jurídica a un sector que no la tenia. Al sector exportador d'armament li faltava la darrera eina per saber què es pot fer, allò que serà acceptat i allò que traspassa la línia. Ara queda un marc ampli que estipula coses que no s'haurien de fer i altres que es poden fer. També hem de tenir en compte, com dèiem, que els estats sempre tenen la potestat de guardar secrets. Conclusió: el tractat no serveix per a gaire, però és millor que res.

Entre 2007 i 2016, l'Estat espanyol ha exportat a l'Aràbia Saudita per valor de 1.409 milions. N'és un dels principals socis. Com s'ha teixit el vincle?

Les empreses espanyoles venen a qui compra, i qui demana armes des de fa molts anys són alguns països del Golf. S'armen per generar estructures militars més grans, i alguns països del Golf, de la zona d'Orient Mitjà, han decidit aconseguir més pes específic a la regió o al món a través de la pota militar. L'Aràbia Saudita és un dels principals importadors d'armament del món des de fa molts anys: li compra als Estats Units, França, Alemanya, el Regne Unit, Espanya, Itàlia... Pot ser que Espanya tingui un accés una mica més privilegiat al client per raons històriques, perquè per vendre armes no pots parlar amb qualsevol. Accedir a alts càrrecs t'ho facilita. Això ho fa el Govern, amb totes les indústries. S'estava intentant fer una venda d'entre 200 i 250 blindats Leopard per uns 3.000 milions d'euros, i va ser el rei qui va facilitar la primera aproximació. Fins i tot diuen que el ministre d'Aznar de l'època va portar un blindat cap allà perquè el veiessin, i una notícia explicava que un personatge curiós com Corinna, de qui es deia que era parella del rei Juan Carlos, també va intentar influir en aquesta venda. La funció del gendre d'Aznar és posar en contacte gent per fer negocis, en castellà es diu *muñidor*.

La monarquia és clau?

L'Aràbia Saudita és veritat que ha tingut una relació especial pel que fa als caps d'Estat. Si mires la nomenclatura amb què les autoritats espanyoles es refereixen a l'Aràbia Saudita, sempre hi apareix algun esment a la relació especial que hi ha. Això ho genera la relació política, que facilita que hi hagi una confiança per com-

prar a empreses espanyoles. Per si no fos prou, l'Aràbia Saudita demana màxima seguretat en les seves adquisicions d'armament, i, per aconseguir-ho, ha demanat a diversos governs -el Regne Unit ho fa des de fa anys- que el mateix Estat doni l'aval de l'operació de la venda d'armes, per treure aquesta responsabilitat a l'empresa. Per exemple, General Dynamics Espanya, quan va intentar vendre els blindats esmentats a l'Aràbia Saudita, Riad hauria pogut dir que calia un aval total de l'Estat espanyol, i el Govern ho hauria fet.

Arran dels atemptats a Barcelona i Cambrils, es va aconseguir posar sobre la taula la contradicció d'assistir a una manifestació contra l'islamisme violent i participar en les negociacions de compravenda d'armes. Alhora, es va vincular l'Aràbia Saudita amb Daesh. Teniu constància d'aquest vincle?

No l'hem trobada mai. Semblaria que hi ha persones importants, famílies poderoses, a l'Aràbia Saudita que donen suport al vessant wahabista de l'islam, arrel ideològica de Daesh. Ho han fet sempre. A l'Àfrica hi ha moltes mesquites pagades directament des de l'Aràbia Saudita. No només es tracta d'un fet religiós, sinó que també és una manera d'influenciar políticament. Que això ho hagin fet sempre, i també a Síria, se sap sense gaires detalls. Té tota la lògica del món que aquests diners s'hagin utilitzat per comprar armes. Però que les armes hagin estat enviades directament des de l'Aràbia Saudita és complicat. Seria un escàndol internacional. És més fàcil fer-ho a través del mercat negre, a través de Turquia, que té menys control...

L'armament espanyol pot haver anat a parar a grups violents islàmics?

La lògica de l'armament, o de qualsevol producte, dificulta saber-ho. Les armes, inicialment, te les compra un exèrcit, sota uns controls que poden ser molt estrictes o no. S'ha trobat armament espanyol utilitzat per grups violents al Iemen i a la República Centreafricana. Algunes organitzacions en tenen fotografies i hi ha informes de les Nacions Unides. De Síria no se'n té constància, perquè tampoc hi ha possibilitats de fer cap verificació. On se'n van trobar va ser a Líbia, però es va identificar que s'havien venut de "manera legal". Que hi hagi armes espanyoles a la guerra de Síria té tot el sentit del món,

“ ”

S'ha trobat armament espanyol utilitzat per grups violents al Iemen i a la República Centreafricana

Des del Centre Delàs hem demanat suspendre els contractes de transferència d'armes a l'Aràbia Saudita

perquè Espanya és el sisè o setè exportador d'armes del món, i en ven a Turquia i a països de la zona. Però, actualment, no tenim cap informe ni testimoni que ho provi.

El 31% de les exportacions europees d'armament autoritzades han anat a 63 països en conflicte armat o en tensió, segons un informe de Delàs. Però, caldria sumar-hi que el destinatari final potser no és l'inicial?

És gairebé impossible de rastrejar. El mes de juliol, un diputat d'EH Bildu, Jon Iñarritu, va formular una sèrie de preguntes sobre les armes que es venen a l'Aràbia Saudita. En la seva resposta, el Govern espanyol va especificar que en totes les llicències aprovades des de gener de 2015 a maig de 2017 les autoritats saudites van certificar que "els equips i les municions" no s'utilitzarien fora de les seves fronteres. S'anomena certificat d'ús final. Però la pregunta que ens fem és: com saps que serà així? Qui ho vigila? Qui en fa el seguiment? I la resposta és: ningú. Si tenen coneixement que això ha estat així, haurien de penalitzar-ho o tenir-ho en consideració, però poden dir que no els consta i prou.

Atenent aquest certificat d'ús final, no hi hauria d'haver armament espanyol al Iemen.

No, però la guerra està promoguda per l'Aràbia Saudita i té el suport dels Estats Units, i nosaltres els donem armes. Des del Centre Delàs hem demanat suspendre els contractes de transferència d'armes i d'altres ajudes militars a l'Aràbia Saudita i als aliats de la coalició, perquè podrien utilitzar-se per cometre violacions dels drets humans i del Dret Internacional Humanitari al Iemen.

Més enllà dels països en què intervé militarment, l'Aràbia Saudita viola els drets humans a l'interior. Això no seria motiu per prohibir la venda d'armes?
A la legislació europea hi ha vuit criteris, entre els quals hi ha que al país on es ven no es vulnerin els drets humans o que no hi hagi cap conflicte armat. Però el que

és curiós és saber com es decideix. Ho fa un organisme que es diu Junta Interministerial de Material de Defensa y Doble Uso (JIMDDU). Li arriben una pila de demandes d'exportació de les empreses, i per decidir si les autoritzen o no fan una reunió amb la llei a la mà i van revisant cas per cas. Però per decidir si hi ha conflicte o es vulneren els drets humans no utilitzen gaire els informes d'organitzacions independents, sinó que tenen algun expert del Ministeri de Defensa o d'Exteriors que haurà fet algun informe intern en el qual diran que no els consta, consideraran que "no hi ha fonts fiables" més enllà de les oficials. I, si ho decideixen d'aquesta manera, és legal. El que és únicament obligatori és el Consell de Seguretat, on es declaren embargaments d'armes dictats per les Nacions Unides i algunes per la UE, que s'han de complir sí o sí. Hem arribat a la conclusió que tenim una llei que diu molt però que no serveix per a gaire, perquè només s'aplica, per part del govern, el que ja existia: els embargaments d'armes.

A més de l'Aràbia, a quins altres estats ven armes l'Estat espanyol?

Els Emirats Àrabs Units, Egipte i Turquia són clients rellevants. També l'Índia i el Pakistan, que són grans potències amb una política militar accentuada i molts diners, i puntualment, Veneçuela durant l'època Chavez i Colòmbia. Tothom ven, sense importar el signe polític; és un negoci.

Però a Colòmbia fins no fa gaire hi havia un conflicte armat.

Compte, perquè la llei diu que no pots vendre a països en conflicte, però depèn a qui: vendre a l'Estat està permès, però no a les FARC.

A més de les excepcions, interpretacions i matisos de la llei, la realitat en un país pot canviar. Què preveu si això passa?

Precisament l'informe que hem elaborat des del Centre

Delàs sobre exportació d'armes i refugiats era per dir que no podem fer una anàlisi d'un any, perquè les armes en tenen 10, 20 o 30 de vida útil. I quan s'ha autoritzat la venda i s'ha fet efectiva ja no pots incomplir el contracte. Per exemple, se li van vendre a un Gaddafi amic, que després va utilitzar-les contra els rebels, que eren aliats d'Espanya. Cal que ens preguntem: a qui han venut armes els països de la UE i, en un termini de temps, què ha passat? Pateix qui hi viu, que no té res a veure ni amb qui les ven ni amb qui les compra. També ens hem preguntat a quins països l'armament ha empitjorat la situació, que ha obligat les persones a fugir, algunes cap aquí. Això ha passat en 26 països, on es veu una relació directa entre la compravenda d'armes i l'èxode. És una manera d'apel·lar a la responsabilitat, perquè no estem acollint aquestes persones quan s'han vist obligades a venir per un negoci en què participen els països europeus.

De quin volum d'armament parlem?

L'Estat espanyol autoritza venda d'armes per valor d'entre 3.000 i 4.000 milions d'euros de mitjana a l'any, i finalment es porten a terme vendes per 2.000 milions més o menys. Òbviament varia en funció de l'any. Crida molt l'atenció que el darrer any, que el PP es pensava que estaria al Govern, el 2016, el gràfic es dispara: es van autoritzar 10.000 milions d'euros. Estaven signant contractes a corre-cuita per assegurar el negoci de la indústria militar.

I a Catalunya, el sector armamentístic és rellevant?

No ho és. És un sector menor, representa el 2% de la facturació total. Mai hem identificat empreses rellevants, a diferència del País Basc, Astúries, Madrid, Extremadura... Però no és que no el tingui perquè s'ha decidit, sinó per les circumstàncies. Primer, era Franco que no volia que es fabriqués armament aquí, i darrement hi ha hagut empresaris que han fet consorcis i estratègies empresarials d'atracció d'indústria militar, però no ha funcionat. Així i tot, hi ha empreses que fan components d'altres armes: tecnològiques, electròniques. Cada vegada hi ha menys armes mecàniques, pràcticament tot es fa prement *botonets*. A més, pràcticament tots els armaments importants, com vehicles, requereixen tecnologia avançada. L'empresa més destacada d'aquest àmbit és Indra, que té una seu molt important a Barcelona. Indra rep demandes de qui fabrica avions de guerra i necessita el sistema per disparar. Per tant, s'ha de dir: una de les empreses militars més importants d'Espanya i Europa té una presència molt important a Barcelona. S'explica que la part militar més important la desenvolupen en un búnquer a Madrid.

La seguretat fronterera és un negoci a l'alça?

Estem fent un estudi de les empreses militars. Hi ha el negoci tradicional, però resulta que allò militar tradi-

cional ja no s'utilitza gaire. Els governs no necessiten 140.000 soldats a qui han de pagar un salari; és una gran despesa de recursos públics. Les empreses estan preparant el seu mercat de futur. Pensen que d'aquí deu o vint anys ja no els compraran les armes que estan produint, i busquen com mantenir el negoci amb la seva estructura de producció coneixement i tecnologia. Fer altres coses similars. Estem veient que s'està produint un cert augment d'aquelles empreses que s'enfoquen més en la seguretat, en l'anomenada *Homeland Security*, a qualsevol amenaça a la seguretat interna o externa -i amb l'amenaça terrorista ve molt al cas. Parteixen de la base que cal respondre amb tot el que tenim a l'abast. Les empreses identifiquen que hi haurà més migracions en el futur perquè les desigualtats augmenten, pel canvi climàtic i per una realitat que és que la gent migra d'un lloc a altres per buscar feina o fugir de les guerres. Aquestes empreses, Indra, Zafran i altres, es dirigeixen als governs per dir-los: "Tranquils, que jo us dono la solució, us produiré els productes que necessiteu". La resposta és militaritzar: la frontera sud, la de Mèxic o altres llocs del món. També incrementen la despesa en control intern i vigilància. Està clar que hi ha una evolució de la indústria militar a la de seguretat. La UE acaba d'aprovar un projecte pilot per destinar part del pressupost europeu a la qüestió de seguretat i defensa, que fins ara era una qüestió interna dels estats. ●

“ ”

A Catalunya mai hem identificat empreses d'armament rellevants, a diferència del País Basc, Astúries, Madrid o Extremadura

Així i tot, hi ha empreses tecnològiques i electròniques que fan components per a la indústria militar

a doble espai

Atenció mèdica: l'excés és tan dolent com la manca

L'autor ens ofereix una visió crítica sobre els efectes no previstos de proves diagnòstiques i tractaments en diverses malalties. Defensor de la sanitat pública i crític respecte a 'les noves teràpies', la seva reflexió assenyala alguns dels efectes no desitjats del model sanitari actual

Juan Gervas | @JuanGrvas
Metge general i membre d'Equipo CESCO

Beure aigua és necessari fins al punt que, si no en bevem gens, morim. També morim si consumim aigua en excés, el que s'anomena *potomania*, ja que provoca disminucions de la concentració de sodi en el cos, aturades cardíques, rampes, letargies i comes. Amb l'atenció sanitària passa una cosa semblant, ja que es produeixen danys i morts per falta d'assistència mèdica, però el seu excés també causa patiments i morts. Per exemple, l'excés d'atenció durant l'embaràs i el part és tan dolent com la falta d'aquest seguiment. Per la combinació de tots dos factors, els Estats Units (EUA) són l'únic lloc del món desenvolupat en què s'està incrementant la mortalitat materna. Fins i tot entre els països pobres és rar l'increment de la mortalitat materna, que se sol deure a la manca d'atenció mèdica necessària i només es dona en països com Zimbàbue, el Txad, l'Afganistan i similars. En els últims anys, la mortalitat materna només s'ha incrementat en 26 països del món, i ha decrescut en 157.

El 1987 als EUA, la mortalitat materna va ser de 6,6 per cada 100.000 naixements. El 2003 va pujar fins a 12. I el 2014 va arribar a 24. Què hi passa? Hi ha un excés d'intervencions en l'atenció al part, com cesàries (per exemple, el 2010 es van gastar 96.000 milions de dòlars en l'atenció al part hospitalari), i, alhora, les minories, com les dones pobres i/o negres, tenen greus problemes en l'accés a les cures necessàries en l'embaràs i el part. El cas d'aquest país demostra que és perillós el contacte innecessari amb els metges, sobretot amb els especialistes, en un sistema fragmentat sense metges de capçalera que coordinin l'atenció i la prestació de serveis. De fet, s'ha demostrat que com més alta és la concentració d'especialistes més alta és la mortalitat.

El 10% de la salut depèn de l'atenció mèdica

El sistema sanitari públic de cobertura universal és la millor expressió de la solidaritat social i un dels determinants de la salut. Però convé saber

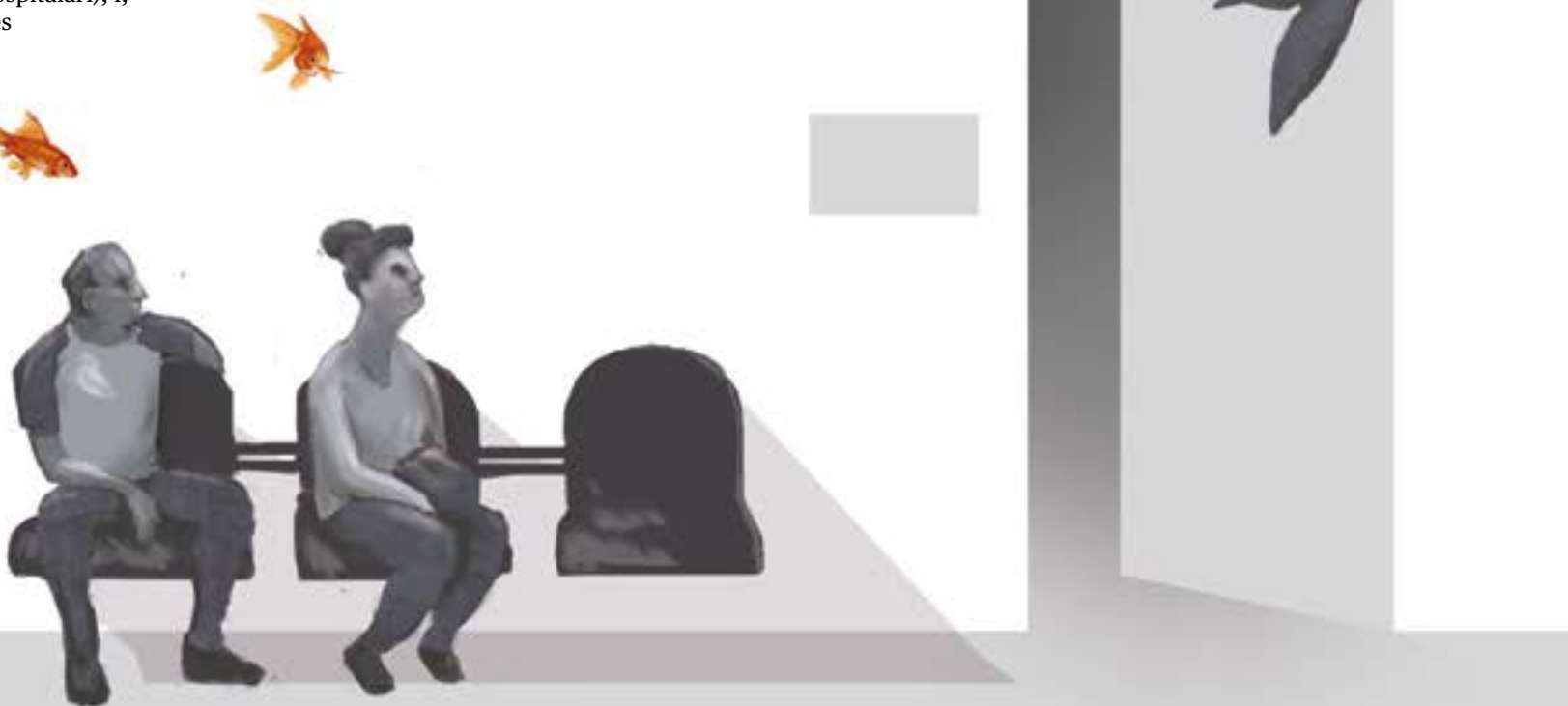
que de l'activitat mèdica només en depèn el 10% de la salut d'una població. És a dir, que el 90% de la salut depèn de qüestions alienes al metge, com l'alfabetització, l'equitat fiscal, el treball digne i segur, la nutrició i la legislació alimentària, els hàbits saludables, el subministrament i la depuració d'aigües, i un llarg etcètera.

Per exemple, la vacunació és una intervenció mèdica molt eficaç en general, però les vacunes essencials tot just afegeixen entre tres i sis dies d'expectativa de vida a la població del món desenvolupat. Com tota intervenció sanitària, la vacunació és molt important per a l'individu concret que se'n beneficia, però el seu impacte global és menor (cosa que no treu importància, per exemple, a les vacunes contra la pòlio, la diftèria i el xarampió).

A més, és innecessària una part substancial de l'atenció mèdica. A Espanya hem calculat que el 30% de l'atenció preventiva, diagnòstica i curativa és innecessària. El mateix percentatge es dona al Canadà, per exemple. Per concretar, en cirurgia ortopèdica i traumatològica, aproximadament en el 50% dels casos desconexim si és millor operar o esperar-se, i en el 25% sabem que és millor no operar. Un cas freqüent de cirurgia innecessària és la del trencament no traumàtic del menisc del genoll. Un altre exemple és la infecció vírica que produ-

El 90% de la salut depèn de qüestions alienes al metge, com el treball digne, la nutrició o l'aigua

En cirurgia ortopèdica i traumatològica, en el 50% dels casos no sabem si és millor operar o esperar-se

eix el *molluscum contagiosum* en infants i adolescents, ja que es tracta de mil maneres, encara que el més sensat i científic sigui simple: “esperar-se i veure” la regressió espontània de les lesions.

L'Alzheimer no es pot tractar amb medicaments

Resulta insòlit difondre que no existeix cap tractament amb medicaments per a la malaltia de l'Alzheimer, però és la veritat. “I llavors?”, pregunten els familiars i la societat. “Llavors, alegria, activitat física adequada, suport familiar, bons aliments, afecte, companyia, contacte pell amb pell, amb tacte, cortesia, estimulació cognitiva, higiene, massatges, música, optimisme, paciència, pietat, rehabilitació, suport i ajuda als cuidadors i tendresa.” “Sí, però la Seguretat Social no cobreix res d'això.” “Doncs caldrà reformar la Seguretat Social, i la societat.”

“I per evitar l'Alzheimer, què hi podem fer?” “El millor, ser feliç. Si és possible, gaudir del màxim nivell d'educació formal. I, en tot cas, mantenir l'activitat intel·lectual tant com es pugui, des de la lectura a l'assistència a conferències i concerts, des de jugar a cartes a declamar poesia.” “Però tot això tampoc no ho cobreix, la Seguretat Social!” “Doncs ja ho sap, a canviar aquesta societat que ens fa emmalaltir i a canviar les conductes i cultures que envolten la malaltia.”

Atenció mèdica innecessària en la dona

Seguint amb la salut de la dona, és innecessària la revisió ginecològica anual de la dona sana, ja que els beneficis no compensen els danys. Per això és absurd sentir allò d’“el meu ginecòleg”. Per descomptat, hi ha excel·lents professionals en ginecologia i obstetrícia, però de vegades el que es difon és un ús inne-

cessari, de l'estil: “El meu ginecòleg m'ha recomanat la vacuna contra el càncer de coll d'úter perquè he tingut una infecció pel virus del papil·loma, i així em curo.” Una recomanació així falta a la ciència i a l'ètica, ja que aquesta vacuna no té cap efecte beneficiós en les dones que ja han tingut una infecció pel virus del papil·loma i no és una vacuna contra el càncer, ni de bon tros una vacuna “que curi”.

La citologia del coll de l'úter (el *Papanicolau*) es pot fer cada tres o cinc anys, i per això resulta absurda la rutina anual. També és innecessari el cribratge (*screening*, proves per al diagnòstic precoç) del càncer d'ovari, amb ecografia i/o mesurament de marcadors tumorals tipus CA-125. El cribratge no disminueix la mortalitat sinó que avança el diagnòstic, però no evita la mort (es viu més temps amb l'amenaça d'un diagnòstic ominós). El que és pitjor, el 10% de les dones té un fals positiu; és a dir, en el cribratge van ser sospitoses d'un càncer d'ovari que després no es va confirmar. D'elles, al 33% se li va fer una cirurgia innecessària. I d'aquestes, el 15% va tenir complicacions greus en el procés de diagnosi per aclarir el fals positiu.

Els efectes secundaris del sobrediagnòstic

Les balenes són els mamífers més longeus i més grans. Algunes balenes viuen fins a 200 anys i n'hi ha que arriben a pesar fins a 180 tones. Les balenes poder tenir 1.000 vegades més cèl·lules que un humà. Si cada cèl·lula tingués una probabilitat *X* de desenvolupar càncer durant el seu temps de vida, caldria esperar que la balena tingués 1.000 vegades més càncers que l'humà (segons el nombre de cèl·lules), i, donada la seva longevitat, almenys 2.000 vegades més. Però la probabilitat de tenir càncer no és proporcional al nombre total de cèl·lules d'un mamífer ni a la seva longevitat (es coneix com la paradoxa Peto). Si les balenes morissin de càncer amb la mateixa probabilitat que els humans, no existirien, ja que s' e x -

Si les balenes morissin de càncer amb la mateixa probabilitat que els humans, no existirien

En el cribratge del càncer de mama, el sobrediagnòstic es dona entre el 25 i el 47% de les dones

tingirien sense arribar a viure prou temps per reproduir-se. El mateix succeiria amb els humans si morissin de càncer amb la mateixa probabilitat que els ratolins.

La paraula càncer té un impacte terrible, ja que equival a un problema greu que, sense tractament, porta a la mort (i moltes vegades amb tractament). No obstant això, en general l'organisme humà és capaç de controlar el càncer, i per això tenim molt menys càncer de l'esperat.

De fet, moltes vegades es diagnostica un càncer que no matarà. És a dir, el diagnòstic és cert però el pronòstic és errat. Se li atribueix la malignitat que no té, per més que veritablement sigui càncer. Aquest error de pronòstic es diu sobrediagnòstic, i és molt freqüent en els programes de cribratge de càncer. Per exemple, en el cribratge del càncer de mama el sobrediagnòstic es dona entre el 25 i el 47% de les dones diagnosticades de càncer de mama. És a dir, per una dona que no mori per càncer de mama, fins a deu seran diagnosticades, tractades i seguides de per vida de càncer de mama sense que sigui necessari. És un alt preu a pagar que crea un exèrcit de dones “supervivents en fals” al càncer de mama. El mateix succeeix amb el càncer de pròstata i de tiroides, i amb el de melanoma.

Com a síntesi: excepte en cas de necessitat, com més lluny del metge, millor. Els seus serveis són molt beneficiosos quan són necessaris, però fins a un terç dels casos la seva intervenció pot ser innecessària i perjudicial. ●

pàgina oberta

Barcelona: del pla Cerdà al programa Superilles

Un determinisme espacial de les solucions urbanístiques pretén imposar models que donen continuïtat a la reforma que va iniciar la burgesia catalana el segle XIX

Maria Gabriela Navas Perrone

Membre de l'Observatori d'Antropologia del conflicte Urbà (OACU)

El Pla de reforma i eixample de 1859, concebut per Ildefons Cerdà, va marcar les línies mestres de la configuració de Barcelona i el desenvolupament de futures polítiques urbanes. Hi ha una extensa literatura respecte als límits i l'abast del pla Cerdà, així com diverses propostes de disseny adaptades al seu característic traçat ortogonal, i, no obstant això, la multiplicitat de criteris morfològics i postures en la tradició urbanística barcelonina no ha aconseguit modificar el seu estatut original.

En la *Teoria general de la urbanització, i aplicació dels seus principis i doctrines a la reforma i eixample de Barcelona*, Cerdà (1867) elabora les bases científiques de l'urbanisme. Així, l'enginyer català assenyala que la solució tècnica permetria arribar a un ambient ideal en el qual els conflictes de la societat industrial serien abolits. Sota aquesta premissa, projecta un espai ben organitzat capaç de neutralitzar les revoltes obreres i transformar els problemes de salubritat i amuntegament que constrengien la població abans de l'enderroc de les muralles en el context de la industrialització. Es pot afirmar que a Cerdà li correspon l'autoria dels criteris fundacionals de l'urbanisme com a doctrina per disciplinar la ciutat. L'arquitecte català va ins-

taurar un punt d'inflexió en la història, marcat per la convicció que un model espacial seria capaç de corregir el defectuós funcionament de la societat.

Tot i ser un marc urbanístic molt contestat, el pla Cerdà ha estat un factor seminal de futures propostes, com la del racionalisme dels anys 30 representat per l'agrupació del Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània (GATPAC). Es tracta d'una postura heretada pel Grup R, animat per Oriol Bohigas durant els anys 50, que apostava per la represa del moviment modern. Aquesta preocupació va ser canalitzada pel mateix arquitecte en la dècada dels 60 a l'Escola de Barcelona, constituïda com a dipositària de l'últim episodi de l'arquitectura catalana abans de l'anomenada transició democràtica.

Amb la celebració dels Jocs Olímpics de 1992, Bohigas, pare de la família arquitectònica barcelonina, va assumir la missió de dur a terme la "reconstrucció de Barcelona" (1985), idea que dona títol a un dels seus llibres.

/ RIBES COOKED

Acceptar el càrrec de delegat de l'Àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament li va suposar l'oportunitat de canalitzar les teories elaborades des de l'acadèmia a la gestió pública i d'incorporar el llegat racionalista a les bases de l'inaugurat "model Barcelona".

El moviment modern va instituir el caràcter científic de l'acte creatiu projectual, i va afirmar la ciutat com un assumpte a ser tractat per l'arquitectura moderna. Sota aquesta influència, Barcelona és sotmesa una vegada més als preceptes urbanístics, en aquesta ocasió vinculats al mètode del "pla-projecte" proposat per Bohigas. El model es basa en l'eficàcia de projectes arquitectònics

puntuals com a reemplaçament del plantejament urbà tradicional, i té com a objectiu apropar la planificació a les necessitats de cada un dels barris, i una segona vocació d'"higienitzar el centre i monumentalitzar la perifèria". No obstant això, la fórmula del "bon disseny" per garantir un urbanisme ciutadà començaria a ser qüestionada un cop apaivagada la febre olímpica, que va deixar en evidència una ciutat segregada sota l'empremta d'arquitectures d'autor, més propera als interessos del capital financer internacional que a les demandes dels moviments veïnals als quals en principi servia la gestió de Bohigas.

Tot i els qüestionaments d'aquest paradigma urbà, els governs locals de torn, independentment de la seva ideologia política, han reafirmat la conversió de Barcelona en un laboratori d'innovacions urbanístiques. Actualment experimenta la més recent reedició del pla Cerdà sota el programa de superilles promogut per l'Ajuntament, que pretén contrarestar la creixent mer-

cantilització de la ciutat que hauria desvirtuat el sentit original del "model Barcelona". Els tècnics municipals aposten per la superilla com "una nova unitat que fa possibles noves funcionalitats en l'espai públic, així com nous espais de convivència en un nou model organitzatiu del teixit urbà pensat per a la gent". La fe dipositada en aquesta superilla com a base per al proclamat "urbanisme ecosistèmic" és adaptada al característic traçat *cerdanià* i reproduceix el mateix principi d'abordar la problemàtica social com si es tractés d'un assumpte estrictament projectual.

Novament Barcelona serà sotmesa al disseny d'una planificació urbana incapaç de reconèixer que les formes de sociabilitat que ocupaven les places i els carrers dels barris abans de ser regenerats haurien de convertir-se en la principal base de dades de l'activitat projectual. Per contra, l'Ajuntament opera des d'un determinisme espacial que pretén imposar models urbans que han permès donar continuïtat a la reforma que va iniciar la burgesia catalana el segle XIX amb el pla Cerdà. Un pla que, recordem, tenia com a objectiu sostingut en el temps fer realitat la utopia d'una ciutat perfectament dissenyada que potenciés la interacció entre ciutadans civilitzats. ●

“El moviment modern va instituir el caràcter científic de l'acte creatiu projectual, i va afirmar la ciutat com un assumpte a ser tractat per l'arquitectura

Pedalades crítiques

Acció de la
Massa Crítica
a Barcelona
/ FREDDY
DAVIES

En ciutats com Barcelona,
Castelló i València
col·lectius i entitats
reivindiquen l'ús de la
bicicleta com a eina per
combatre el canvi climàtic,
millorar la qualitat de l'aire
i augmentar la seguretat
dins les ciutats davant el
monopoli dels vehicles
motoritzats

Vicent Almela | @La_Directa

El fet que el 95% de les barcelonines estiguen exposades a nivells de contaminació superiors als recomanats per l'OMS i que aquesta siga la causa de més de 3.500 morts anuals a la ciutat no sembla que siguin motius suficients perquè moltes veïnes continuen reivindicant l'ús dels vehicles motoritzats per realitzar la majoria dels seus desplaçaments urbans, i que alhora critiquen qualsevol mesura que limite el seu ús en favor del col·lectiu ciclista. És el que des de fa uns anys comença a conèixer-se popularment com *bicifòbia*, es tradueix -cada cop més- en crits i insults contra les usuàries de les bicicletes als carrers, manifestacions contra la construcció de carrils bici a diferents barris de la ciutat i fins i tot atacs directes a les ciclistes, com el recent llançament de xinxetes a alguns dels carrils bici de la ciutat. “Tot el que signifiqui treure espai als cotxes en favor de les bicis genera rebuig en gran part del veïnat”, afirma Gabriel Gallart -geògraf i especialista en xarxes urbanes-, que també considera responsables de la *bicifòbia*

els mitjans conservadors, com és el cas de *La Vanguardia*, que ara critiquen la construcció de la nova xarxa de carrils bici “com a arma política contra l'Ajuntament”, i el que realment estan fent és “utilitzar els arguments del *cunyatisme* antibicis”, en lloc de ser conscients que “és necessari canviar el model si realment volem reduir la contaminació i augmentar la seguretat de les nostres xarxes de mobilitat urbanes”.

Tot i que l'ús de la bicicleta a la ciutat de Barcelona s'està disparant en els últims anys -segons dades del consistori el 2016 van augmentar fins a un 14% respecte a l'any anterior, arribant als 167.000 desplaçaments diaris-, aquest mitjà de transport encara no arriba a superar el 3% del total dels desplaçaments urbans. L'increment de l'ús de la bicicleta es deu en gran part a la millora de les condicions i les infraestructures que s'han anat desenvolupant des del consistori després de l'aprovació de l'últim Pla de mobilitat urbana el 2015 -amb el suport de tots els grups parlamentaris a excepció del »

» PP-, que preveu el desenvolupament de la Xarxa de Carrils Bici fins a arribar a un total de 308 quilòmetres finalitzats abans de 2018 -abans d'aprovar aquest Pla només n'hi havia 108 de disponibles- i que totes les veïnes disposen d'un carril bici a menys de 300 metres de casa. "L'objectiu d'aquest pla és facilitar l'ús de la bici a les veïnes i així intentar reduir el tràfic motoritzat a la ciutat en un 21% i millorar la qualitat de l'aire", explica Gallart, tot i que és conscient que qualsevol canvi en el sistema de mobilitat "suposa un canvi d'hàbits per a les veïnes i afavoreix algun col·lectiu envers un altre", i per això considera que "és necessari que ens reeduquem com a persones si volem respirar un aire millor i viure més temps a la ciutat".

Actualment, un centenar d'entitats ciclistes i representants dels diferents grups municipals ja treballen en el pròxim Pla de mobilitat per al període 2018-2022 a la ciutat de Barcelona, que segons Gallart "ha de continuar amb la línia de limitar i reduir l'espai als vehicles motoritzats i facilitar que la bicicleta siga el mitjà més ràpid i més segur per desplaçar-se dins de la ciutat". A altres grans ciutats -com València- la mobilitat també s'està organitzant en aquesta línia, com mostra la recent construcció de l'anell ciclista, una infraestructura que permet circular amb seguretat i rapidesa per tot el perímetre del centre històric de la ciutat a través de vora 5 quilòmetres i amb 2,5 metres d'amplada de carril.

Activisme sobre rodes

No només des de les institucions es fomenta l'ús i la promoció de la bicicleta com a mitjà de transport majoritari a les ciutats. Un exemple d'això és la feina que desenvolupa la coordinadora estatal ConBici, que aplega una seixantena d'entitats que treballen per aconseguir el reconeixement de les ciclistes i els seus interessos, davant entitats públiques i privades, amb l'objectiu que s'implementen mesures, normatives i infraestructures que afavoreixen a aquest col·lectiu. "Ens mobilitzem perquè com a usuàries de la bicicleta no ens sentim segures i tenim por de circular dins les ciutats", explica Marian Sintes, membre de les plataformes València en

L'anell ciclista de València permet circular amb seguretat pel perímetre del centre històric

Horta en Moviment i València en Bici formen part de la coordinadora estatal ConBici

Bici i Horta en Moviment -que alhora formen part de la coordinadora ConBici. "Els vehicles motoritzats estan matant-nos amb atropellaments i contaminació, i per això és necessari que el teixit social es mobilitze i pressione les institucions per

aconseguir una mobilitat més sostenible i segura", explica.

Segons Sintes, a la ciutat de València la mobilitat i les infraestructures per circular en bicicleta "han millorat considerablement amb l'arribada del nou govern al consistori" -sobretot des que Giuseppe Grezzi ocupa la regidoria de Mobilitat Sostenible i Espai Públic-, i s'han començat a organitzar reunions amb els diferents agents que circulen per la ciutat -transportistes, taxistes, ciclistes i vianants- per escoltar punts de vista i buscar solucions conjuntes al problema de la mobilitat. Tot i les millores aplicades, Sintes continua pensant que "la ciutat encara no és ama-

ble amb les bicis i és necessari eliminar més cotxes", i recorda que "continua sent insostenible" que cada dia circulen per la ciutat vora 600.000 vehicles motoritzats. "També hem de parar compte amb el tema dels cotxes elèctrics, que ens els venen com a mobilitat sostenible quan en realitat continuen traient espai a les persones i les bicis", i considera que la solució passa perquè hi haja "una implicació seriosa de totes les administracions i es destinen fons suficients per a desenvolupar un pla de mobilitat sostenible a escala estatal en el qual les vianants, la seguretat i la sostenibilitat siguen les protagonistes".

David Aguilar, president de la plataforma Castelló en Bici -que des de 2007 pressiona per aconseguir millores en les condicions dels carrers per a la circulació ciclista a la capital de la Plana, eliminar els prejudicis existents sobre la bicicleta i dignificar-la socialment-,

explica que a les ciutats més xicotetes i als pobles "la solució no passa tant per construir carrils bici sinó per aplicar polítiques per aconseguir la pacificació del tràfic dins l'àrea metropolitana, com la creació de ciclocarrers o estretir la cal-

çada en favor de la voreira", al mateix temps que es treballa per "conscienciar la gent sobre els beneficis d'utilitzar la bicicleta com a mitjà de transport habitual dins de la ciutat". Aguilar denuncia que a la ciutat de Castelló siga una agència privada qui s'encarrega d'elaborar el Pla de mobilitat urbana sostenible -l'empresa Planifica SL va aconseguir la concessió el 2015 per un valor de 58.482 euros- i no es tinga en compte l'opinió dels diferents agents soci-

als implicats, que només poden fer al·legacions "que rarament són escoltades".

Des de Castelló en Bici no només es fomenta l'ús de la bicicleta a la província, sinó que també es tracta de conscienciar

"Els cotxes elèctrics continuen traient espai a persones i bicis", denuncia Marian Sintes

Castelló en Bici fa cursos gratuïts per a persones adultes que volen aprendre a anar en bicicleta

Ciclistes
s'agrupen abans
d'iniciar la
Massa Crítica a
Barcelona
/ FREDDY DAVIES

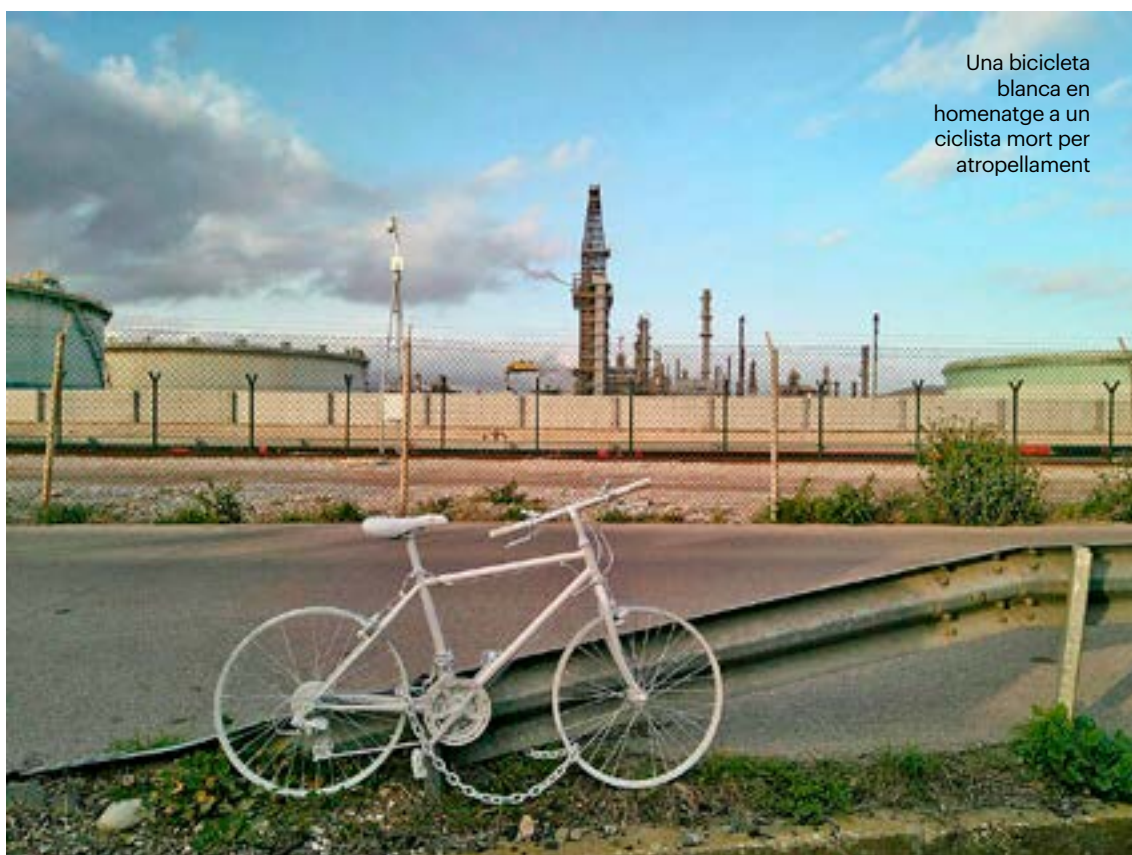
Una massa de bicis per reclamar els carrers

A la Xina, en els encreuaments sense semàfors, les ciclistes es van acumulant fins a arribar a un nombre que permet que creuen sense risc. Aquest fet, que es va donar a conèixer mundialment gràcies al documental *Return of the Scorcher*, del director i ciclista Ted White, va donar peu a la primera "massa crítica" a la ciutat de San Francisco (Estats Units) l'any 1992. Aquest esdeveniment, que consisteix a formar una pinya de gent amb bicicleta amb l'objectiu de prendre el control dels carrers de la ciutat, reclamar els drets de les ciclistes i promoure el model de ciutat sostenible, canvia completament la relació de poder amb les conductores d'automòbils. "Una ciclista pot ser atropellada, cinc poden ser intimidades, però cinquanta o cent ciclistes reclamant els carrers resulten imparables!",

expliquen des de la Massa Crítica de Barcelona. Aquest moviment, que s'identifica amb teories socials que afirmen que una revolució social és possible quan s'assoleix prou quantitat de suport popular –o massa crítica–, es va començar a expandir a diferents ciutats del món durant la dècada dels 90.

Al nostre territori aquest moviment va arribar a principis dels 2000, i actualment l'esdeveniment es continua celebrant a moltes ciutats i pobles d'arreu dels Països Catalans. A Barcelona la Massa Crítica es reuneix el primer divendres de cada mes a les 20 h al passeig de Sant Joan (sota l'Arc del Triomf), a València també es troba els divendres a les 19.30 h a la plaça de la Verge i a Castelló es reuneix el segon divendres de cada mes a les 19.30 h a la plaça Major.

la societat castellanenca sobre conflictes ambientals al territori i temes de memòria històrica -mitjançant activitats com la marxa ciclista antifracking o la ciclo-ruta pel Castelló Republicà-, al mateix temps que es realitzen cursos formatius gratuïts per a persones adultes que volen aprendre a anar en bici i tallers d'auto-reparació. Un altre aspecte que es vol visibilitzar des de la plataforma són "els continus assassinats" que pateixen les ciclistes a les carreteres, mitjançant la col·locació de bicicletes blanques -*ghost bikes*-, als punts concrets on una ciclista ha mort a conseqüència de l'atropellament d'un vehicle motoritzat. "Tot i que a moltes els molesta, nosaltres utilitzem la paraula *assassinat* perquè volem visibilitzar el que està passant, i la realitat és que a les ciclistes ens estan matant. Com pot ser que els mitjans diguen 'muere un ciclista' si el que ha passat és que un vehicle motoritzat l'ha matat?". Aguilar conclou afirmant que "està clar que els cotxes són màquines que maten, i, per tant, hem de reduir el seu espai a les ciutats i pobles si volem augmentar la seguretat de les persones i reduir la contaminació". ●

Una bicicleta
blanca en
homenatge a un
ciclista mort per
atropellament

REVOLTA AL RIF, UN CONFLICTE QUE VE DE LLUNY

Sis claus per entendre les protestes en aquesta regió del Marroc, sostingudes des de fa gairebé un any malgrat la repressió

Joan Ribas | @jribassebastian
Tànger

El silenci mediàtic al voltant de la situació a la regió marroquina del Rif es va trencar amb la mort del venedor ambulat de peix Mohsin Fikri el 28 d'octubre de 2016, a Al Hoceima, aixafat per un camió d'escombraries quan intentava recuperar la mercaderia que un policia marroquí li havia confiscat. Seguint el patró d'altres països de la regió, l'episodi d'abús de poder va ser el detonant d'una protesta espontània que es va estructurar entorn de l'autoanomenat Moviment Popular Rifenya (MPR). I seguint el mateix patró, el clam de justícia va donar pas a protestes massives per reclamar millores econòmiques, polítiques socials i culturals. Gairebé un any després les protestes continuen i ja hi ha més de 200 detencions i dues morts. Però el relat ve de molt més enllà. La relació entre la població rifenya i l'estat marroquí mai no ha estat senzilla.

La 'jabaliya'

Per entendre'n les causes d'arrel geogràfica, cal començar mirant el mapa. El Rif ocupa una franja muntanyosa que es dibuixa en paral·lel al litoral mediterrani del nord del Marroc. Es tracta de terres agrestes -la *jabaliya*-, esquitxades per algunes valls on la població havia viscut tradicionalment de la ramaderia transhumant, organitzada socialment en estructures tribals, que mantenien una forta autonomia respecte al governant de les terres baixes i fèrtils del sud, el sultà de Fès. Omar Lemallam, de l'associació Mémoire du Rif, comenta que la relació entre les famílies governants al Rif i els sultans intercalava etapes de "ruptura, cooperació i conflicte".

Fet diferencial

L'any 1904, en l'apogeu de l'expansió colonial europea, França i l'Estat espanyol establiren zones d'influència al territori de l'actual Marroc. El fet colonial diferencial -espanyol, a les parts perifèriques, i francès, al centre- és el segon element fonamental per entendre no només la revolta actual a Al Hoceima, sinó també el conflicte al Sàhara Occidental.

Amb el descobriment de jaciments de ferro a les muntanyes pròximes a Melilla i davant la necessitat de refer el seu prestigi i orgull imperial, l'Estat espanyol es va atribuir la zona del Rif, on des del començament es trobà amb l'hostilitat de les tribus locals. Cinc anys després d'haver-s'hi establert, el govern espanyol va empantanar-se en una guerra colonial contra les tribus rifenyes que es perllongà divuit anys, bàsicament per protegir els interessos de la Companyia Espanyola de Mines del Rif, controlada per les famílies Güell, les branques del marquès de Comillas i del comte de Romanones.

Durant la Primera Guerra Mundial, l'explotació minera s'intensificà, juntament amb els abusos del govern colonial, fins al juliol de 1921. El líder rifenya Abd El-Krim catalitzà el descontentament de les tribus i infligí una gran derrota a l'exèrcit colonial, la qual es coneix com a *desastre d'Annual*, que deixà més de 3.000 baixes entre els reservistes espanyols.

Estat rifenya, tot i que efímer

Dos anys després, mentre l'exèrcit espanyol començava a usar armes químiques contra la població civil de la regió de manera generalitzada, Abd El-Krim proclamà la República del Rif, amb una assemblea amb representants de 41 tribus i un govern amb ministeris. Sense reconèixer, per tant, l'autoritat del sultà, es declarà sobirana i va tractar d'establir infructuosament relacions bilaterals amb altres països en el marc de la jove Societat de Nacions. La República del Rif va existir fins al 1927, quan va ser esclafada per la intervenció militar conjunta hispanofrancesa i davant la manca de reconeixement internacional. L'existència d'una experiència estatal rifenya -prèvia a l'estat marroquí-, si bé efímera, és un tercer element que cal destacar.

El setembre de 1955, a la ciutat francesa d'Aix-les-Bains, es van iniciar les converses entre França i representants de l'Istiqlal -partit nacionalista marroquí creat el 1943- per negociar la independència del Marroc, que es materialitzà el 2 de març de 1956. La cessió dels territoris que ocupava l'Estat espanyol es produiria gradualment i a través d'acords i pressions no exemptes de conflicte, com la guerra d'Ifni de 1957. Un cop assolida la independència, però, va començar la lluita pel poder entre les diferents faccions de l'Istiqlal i altres actors polítics, especialment la institució monàrquica, que havia actuat de ciment identitari davant el colonialisme francès.

Nou colonialisme

El Rif va ser abandonat finalment per l'exèrcit espanyol l'any 1958, i ràpidament les tropes marroquines controlades pels nacionalistes van ocupar el territori. Fent ús de les paraules del periodista Labib Fahmi, podríem identificar un quart element que ens ajuda a entendre la situació actual a Al Hoceima: "L'arribada de l'Istiqlal al Rif va ser percebuda com un nou colonialisme, ja que la nova administració era aliena als rifenys, afrancesada i composta per gent del sud que venia a ocupar càrrecs de govern al Rif." La població local va iniciar un moviment de protesta, amb reivindicacions de caràcter social, econòmic i cultural que va ser durament reprimit, i que va empènyer moltes rifenyes a les muntanyes per

L'Estat espanyol es va atribuir la zona del Rif, on es va trobar amb l'hostilitat de les tribus locals des del començament

Va esclatar una guerra de divuit anys per protegir els interessos de la Companyia Espanyola de Mines

El 'desastre d'Annual' (1927)

unir-se a la resistència armada entre 1958 i 1959. L'espiral de violència d'aquell bienni va comportar assassinats, execucions, violacions i empresonaments, en xifres que l'Estat marroquí no ha fet públiques encara avui. Com afirma l'historiador Abdesslam Bouteyeb, del Centre de la Memòria Comuna per la Democràcia i la Pau, "al Rif hi ha molta memòria i poca història, atesa la manca de documentació i de fonts documentals".

Ambivalència monàrquica

El poble rifeny va denunciar la situació al monarca Mohamed V. La monarquia, i especialment el príncep hereu Molay Hassan -que esdevindria Hassan II el 1961-, va saber jugar hàbilment a dues bandes, recolzant l'ofensiva de l'exèrcit contra la rebel·lió i mantenint oberta una línia de mediació i diàleg amb el poble sol·levat. Segons l'historiador Bernabé López, "la creació del partit del Moviment Popular Rifeny forma part d'un moviment de palau per oposar-se a l'Istiqlal, tractant d'integrar els elements berbers i connectant amb els elements que havien integrat l'exèrcit d'alliberament en els moments finals de la lluita per la independència". Així doncs, el cinquè element és el paper ambivalent de la monarquia, que a través de la instrumentalització del conflicte al Rif cercava erosionar el poder de l'Istiqlal i consolidar la seva posició mentre en altres països àrabs, com Tunísia o l'Iraq, es proclamaven repúbliques.

Abandó estatal

El sisè element, el més immediat, és l'abandonament de la província d'Al Hoceima per part de l'Estat durant les darreres dècades. En comparació a altres regions del Marroc, les inversions de l'Estat per promoure el desenvolupament industrial, les infraestructures i la diversificació econòmica han estat molt reduïdes. A la província tampoc hi ha centres d'estudis universitaris ni polítiques actives d'ocupació. Sense sortides professionals, al jovent només els resta l'emigració, o bé cap a zones més dinàmiques del Marroc

-Tànger, Tetuan, Casablanca, Rabat- o bé cap a Europa.

Com destaca el periodista Youssef Oulay, "la corrupció generalitzada és una altra de les xacres que suporta la població rifenya: ha de pagar per anar a l'hospital, per creuar un control policial, per tramitar un document a l'administració...". També en l'àmbit de la salut hi ha un dèficit de maquinària per diagnosticar i tractar els casos de càncer, que a la zona d'Al Hoceima tripliquen gairebé la mitjana del Marroc a causa de l'ús d'armes químiques per part de l'exèrcit espanyol durant la guerra colonial entre 1923 i 1927.

També han contribuït al malestar un seguit d'escàndols judicials no aclarits, com la mort de cinc joves calcinats a l'interior d'una sucursal bancària l'any 2011 a Al Hoceima o la investigació oberta pels residus importats d'Itàlia i advocats sense control. Casos que encara no s'han aclarit i sobre els quals les autoritats han mostrat desídia per investigar.

Mentrestant, Rabat afegeix llenya al foc. Les protestes es van ampliar com a reacció a un comunicat emès per sis partits de la coalició de govern marroquina a finals del maig de 2017 en què acusaven l'MPR de subversiu, de manipular el descontentament de la població, de promoure idees separatistes i de voler perjudicar la integritat territorial del regne alauita instigat per "elements exteriors" sense especificar.

El periodista Youssef Oulay destaca, però, que "en les protestes no hi ha demandes de tipus identitari, encara que a vegades s'hi vegin retrats d'Abd El Krim i banderes de la República Rifenya (1921-1927), sinó un seguit de demandes de tipus socioeconòmic com ara universitats, hospitals, polítiques d'ocupació actives i la supressió del decret de militarització vigent des de 1958".

El monarca, Mohamed VI, ha mantingut la mateixa equidistància que el seu pare va tenir en la revolta de 1958-1959, però des del govern s'han posat en contacte amb l'MPR per conèixer les seves demandes, i el maig passat es va destituir el governador provincial, afectat

La província pateix una manca d'inversions, no té centres universitaris ni polítiques d'ocupació actives

A la ciutat d'Al Hoceima, de 60.000 habitants, s'ha desplegat un dispositiu de 25.000 policies i militars

per un escàndol de corrupció. L'ordre del ministre de l'Interior justificava la necessitat de donar resposta a les manifestants.

No obstant això, la repressió continua sent la principal resposta del govern davant les protestes, com ho demostra la detenció de Nasser Zefzafi i d'altres cares visibles de la revolta a finals de maig o, tal com apunta en declaracions radiofòniques Youssef Oulay, el fet que en una ciutat de 60.000 habitants com Al Hoceima "el desplegament d'antidisturbis ha arribat a ser de 25.000 policies i militars. Una demostració de força innecessària i desproporcionada davant de manifestacions pacífiques". ●

LES CAMPEROLES DEL CAUCA, LA LLAVOR DE TOT

Defensar el territori i el propi cos alhora. Quinze anys de lluita autònoma d'un petit col·lectiu de dones en una regió de Colòmbia

Berta Camprubí | @bertacamprubi
Tierradentro, Colòmbia

El 8 de març de 2001, un grup de poc més de deu mestresses de casa va convocar una trobada de dones al petit poble d'Inzá, a la regió andina de Tierradentro, que pertany al departament del Cauca. Es proposaven començar a posar en boca i ment de les seves veïnes temes tan remots a moltes regions rurals llatino-americanes com els drets de les dones o la denúncia de situacions de violència masclista. Esperaven que hi acudissin entre 500 i 700 dones, i preparaven el *sancocho* -el caldo típic de Colòmbia- per a aquest nombre. La inesperada i aclaparant sorpresa va ser que, en un poblet de 2.300 habitants, van arribar gairebé 2.000 dones de les zones rurals amb ganes d'escoltar i començar a alçar la veu. "Indígenes, camperoles, les d'aquí del poble, totes, va ser una bogeria i va ser complicat i desgastant, però ens vam adonar que hi havia una necessitat, que teníem capacitat de convocatòria". Alix Morales era una d'aquelles mestresses de casa que va emprendre aquest petit gran moviment femení, avui una visible líder camperola i mestressa d'una exitosa iniciativa de forn artesanal.

En un poblet de 2.300 habitants, van arribar 2.000 dones de les zones rurals amb ganes d'escoltar i alçar la veu

Transformacions individuals i íntimes que caminen juntament amb transformacions de l'entorn comunitari

Amb aquesta gran trobada va agafar embranzida l'Associació de Dones per Inzá, que algun temps després s'annexaria a l'Associació Camperola d'Inzá Tierradentro (ACIT) com a Comitè de Dones, sense perdre la seva autonomia ni la seva persona jurídica pròpia.

Del consell municipal a les comunitats

Un any abans de la multitudinària reunió, aquest col·lectiu de dones amb ànsies de transformar el que després han après a anomenar sistema patriarcal, havia aconseguit entrar al consell de l'alcaldia d'Inzá gràcies a la iniciativa de Lola Morales, una altra líder camperola. "Jo de vegades arribava a casa plorant, era molt i molt tens", recorda Lola dels seus dies de regidora. "A l'alcaldia era desgastant, no ens donaven la paraula, el que dèiem no s'ho prenien seriosament", es lamenta Alix. Ràpidament se'n van adonar: "Estar al consell municipal no era la solució a la realitat que vam veure a les *veredes* -barris rurals-: índexs d'escolaritat supremament baixos, una violència intrafamiliar altíssima, embarassos adolescents, abus sexual de menors...", enumera la líder comunitària.

"La majoria de les que ens vam ficar en aquesta història també érem maltractades, però la consigna de la família i de la comunitat era 'defensa't com puguïs'. Hi havia por de separar-se [del marit] perquè una no trobava el suport de la família", testimonia Lola Morales. Va ser gràcies a la unió i el treball amb altres dones que vivien una situació semblant i amb companyes del poble que havien aconseguit estudiar psicologia o treball social, que camperoles com Lola van aconseguir fer el pas que anhelaven i necessitaven. Transformacions vitals individuals i íntimes que caminaven i caminen juntament amb transformacions de l'entorn comunitari i municipal d'Inzá amb el treball de base del Comitè de Dones de l'ACIT.

Un comitè que avui s'ha convertit en una experiència integral de lluita per la terra, defensa del territori i les seves llavors natives i enfortiment de la identitat camperola. De les primeres passes de deu dones que van començar a activar el col·lectiu, avui ja hi ha grups consolidats de dones a nou *veredes* d'Inzá, amb projectes comunitaris, caixes solidàries d'estalvi, hortes orgàniques i jornades de treball col·lectiu. L'organització compta, a més, amb unes poques alliberades, entre elles Alix Morales, que es reuneixen setmanalment en una seu alegre i rebel, on -entre lemes com "Autònomes i

lliures", "Resistim a la guerra" o "Sembrem comunitat, collim sobirania"- gestionen projectes, capacitacions i agermanaments amb organitzacions com la Ruta Pacífica o la Universitat del Cauca.

Accés a la terra des de i per a la dona

A Tierradentro, com a tantes regions rurals d'Amèrica Llatina, hi ha un greu problema de falta de terra per a les comunitats camperoles en creixement. En aquest cas, la limitació no ve donada pel gran latifundi sinó per la mateixa natura -erms i parcs naturals- i les reserves indígenes del poble Nasa de l'època colonial, fet que provoca que el cost de la terra sigui alt. No obstant això, durant l'últim any, gràcies a les iniciatives dels grups de dones organitzades i gràcies a l'Espai Internacional Femení, qui ha cofinançat el projecte, el Comitè de Dones de l'ACIT ha aconseguit comprar col·lectivament tres parcel·les.

Dos d'aquests terrenys alberguen les fonts d'aigua que abasteixen quatre comunitats, de manera que s'ha aconseguit col·lectivitzar-ne l'accés. La tercera finca, a la *vereda* de La Palmera i de quatre hectàrees d'extensió, s'ha convertit en una immensa horta comunitària totalment orgànica de la qual s'alimenten i beneficien econòmicament quinze dones i les seves respectives famílies. Amb aquests tres passos de gegant, s'han aconseguit comprar també algunes parcel·les als nuclis urbans per posar-hi en funcionament botigues comunitàries i rebosts de llavors natives gestionats per les camperoles.

Harmonia del territori

La regió andina de Tierradentro ha estat notícia fa poc per un fatídic episodi, que va suposar un cop fort per al municipi. Un comuner nasa de la reserva indígena de Yaquivá, dins els termes municipals d'Inzá, va assassinar la seva esposa i les seves dues filles el passat 22 d'abril. Un cas límit que visibilitza una situació aguda de vulneració dels drets de les dones i els infants a les zones rurals de Colòmbia. Per aquest fet, dones indígenes i camperoles van manifestar-se conjuntament a favor del dret a la vida el passat 9 de juliol, més enllà de les nomenclatures que l'Estat els ha donat, i que tenen dividides a les organitzacions d'aquests dos sectors rurals.

La Constitució de l'any 1991 reconeix drets especials com a subjectes col·lectius a les organitzacions indígenes i afrodescendents. Les organitzacions camperoles, per contra, i tot i els anys de reivindicació, no han aconseguit

Dues de les pioneres del Comitè de Dones de la Vereda de La Palmera / BERTA CAMPRUBÍ

ser reconegudes com a subjecte de dret, i això ha portat a diferències i conflictes territorials i socials a diverses regions del país, entre elles Tierradentro, on indígenes i camperoles han protagonitzat fins i tot enfrontaments violents. Per això, el passat 9 de juliol va ser un dia destacat.

“Va ser un moment molt important, i és que la interculturalitat és això: enfortir l'altre en les seves apostes culturals per més que jo tingui una altra mirada”, afirma Natalia Trujillo, advocada indígena de Yaquivá. Per a aquestes organitzacions, si les diferències i la falta de perspectiva estratègica d'unitat han estat creades i accentuades molt freqüentment per figures i dinàmiques masculines, serà gràcies a la força femenina que a poc a poc s'harmonitzaran i reconstruiran.

Assoliments autònoms i acords de pau

On creixien gespa per al bestiar o monocultiu de cafè per a l'exportació, ara creixen arbres i menjar orgànic per a la comunitat gràcies al treball del comitè. Moltes camperoles ja regeixen projectes productius autònoms, amb els quals aconseguixen una independència econòmica dels marits que té múltiples conseqüències en la vida íntima de la dona i la família. Segons Samara Trujillo, economista inzaenya que treballa al Comitè de Dones de l'ACIT, aquest “és exemplar per la base social que té, perquè som dones camperoles que estem lluitant pel territori, pel bon viure i perquè s'està pensant no tan sols en la part política i organitzativa sinó també en la part de l'alimentació sana, del medi ambient, de la conservació d'aigües, de l'economia solidària...”. Segons ella, la transformació social arribarà “quan cada dona estigui apoderada”.

Un clar exemple que, sense esperar subsidis i programes de l'Estat colombià, es pot construir, i molt. Tot i això, tant des del Comitè de Dones de l'ACIT com des de la Colòmbia rural en general, hi ha certa esperança que es donin algunes transformacions estructurals a partir de l'acord de pau signat entre el govern i les FARC, concretament, sobre la base del punt 1 sobre la Reforma Rural Integral. Al punt 1.1.2 sobre mecanismes d'accés a la terra parla de “mesures especials i específiques per a les dones rurals”. Ara per ara, però, això tan sols s'ha traduït en un esment al Decret 902 de 2017 on es reconeix l'economia de la cura com una de les activitats d'aprofitament de les propietats rurals, la qual cosa facilita que les dones puguin accedir als programes d'accés i formalització de terres. Tot i això, i com passa amb la major part dels compromisos de l'acord de l'Havana, cal recordar que l'Estat colombià ja havia legislat prèviament en aquesta direcció amb, per exemple, la Llei 731 de 2002, “per la qual es dicten normes per afavorir les dones rurals” i la qual es coneix poc a les zones rurals per la falta absoluta de compliment fins ara.

Sobre la perspectiva de gènere dels acords de pau, Alix Morales comenta: “Jo ho veig una mica perdut, la idea que seran transversals no es veurà o directament s'ho passaran per la pedra”. Malgrat tot, insisteix en la incidència des de les organitzacions: “Nosaltres construïm una agenda amb les de Ruta Pacífica, i diguem que hi ha una crida a la institucionalitat a complir amb els acords de pau. Crec que hi ha una esperança que les dones aconseguim alguna cosa des d'allà”.

On creixien gespa per al bestiar o monocultius de cafè, ara creixen arbres i menjar per a la comunitat

L'actual legislació reconeix l'economia de la cura com una de les activitats d'aprofitament de les propietats rurals

ROHINGYES, ENTRE EL CALIFAT I COREA DEL NORD

La neteja ètnica contra aquesta minoria musulmana a Birmània transcorre impune enmig de la inacció occidental

L'anàlisi de Guadi Calvo (ALAI)
Escriptor i periodista

Cada vegada amb més freqüència, i en més nombre, cossos sense vida són rescatats per les pescadores del riu Naf, que ocupa gran part dels 270 quilòmetres de la frontera entre Birmània i Bangladesh. Els cossos són la demostració de la neteja ètnica que, com a política d'estat, Birmània ha anat duent a terme des de fa dècades contra la minoria musulmana rohingya i que s'ha aprofundit en el darrer any.

Formalment, el març de 2016 el cos militar va lliurar el poder a un govern democràtic, encapçalat per la Premi Nobel de la Pau 1991 i actual consellera d'Estat i ministra de diverses carteres, Aung San Suu Kyi. Però l'activista per la pau ha de governar en col·laboració amb el *Tatmadaw* (exèrcit birmà) i està obligada a encobrir el genocidi que s'està duent a terme, amb l'aval dels Estats Units i Europa, més enllà de les declaracions de rigor.

Les forces armades han governat el país durant els últims 50 anys i, sens dubte, ho segueixen fent ara: el general Min Aung Hlaing, comandant en cap de les forces armades, és el veritable home fort de Birmània. L'exèrcit controla el 25% del parlament, i per a qualsevol canvi es necessitaria modificar la constitució, amb un mínim del 75% dels vots. A més, les autoritats militars compten amb dret a veto a qualsevol decisió de l'executiu.

La nova operació d'extermini contra la minoria musulmana ha provocat en el darrer mes que 400.000 rohingyes hagin hagut de fugir a Bangladesh, malgrat els intents d'impedir-ho per part de les autoritats de Dhaka, que ja acollia 400.000 persones més en camps de refugiades. Quan l'actual crisi acabi, és possible que Bangladesh, un dels països més pobres del món, s'hagi de fer càrrec d'un milió de refugiades.

Es desconeix la veritable xifra de morts que aquesta nova onada repressiva ha deixat entre el poble rohingya. Algunes fonts parlen de 400 persones, tot i que en realitat la xifra exacta romandrà oculta, ja que l'exèrcit impedeix l'accés de periodistes als llocs de repressió i se sap que

L'activista per la pau Aung San Suu Kyi ha de governar en col·laboració amb l'exèrcit i encobrint el genocidi

la incineració dels cossos és una pràctica comuna de l'exèrcit birmà.

Per excusar-se de les acusacions contra el seu govern, Suu Kyi ha responsabilitzat l'Exèrcit de Solidaritat Arakan Rohingya (ARSA) d'haver atacat, el passat 25 d'agost, nou posicions militars, que haurien desfermat l'onada de violència actual a l'Estat de Rakhine. D'altra banda, el portaveu de l'exèrcit, el general Aung Ye Win, va declarar el 12 de setembre que la comunitat rohingya ha intentat establir un estat musulmà a Rakhine, on històricament s'han assentat les minories musulmanes. Per fer-ho, assegura, haurien creat "places fortes, per establir una zona alliberada a la regió". Ho va fer sense presentar ni una sola prova per sustentar l'acusació.

Es creu que el *Tatmadaw* no únicament ha tolerat les accions de l'ARSA, sinó que les hauria incentivat per poder llançar l'onada repressiva. Aquesta organització, presumiblement formada per rohingyes, manca d'armament adequat i d'entrenament per poder executar accions múltiples, com les que se li atribueixen contra les forces de seguretat.

Una situació que ha obligat el secretari d'Estat estatunidenc, Rex Tillerson, a condemnar la persecució de la minoria musulmana a Birmània i exigir que es detingui la violència contra ella. Al mateix temps, Aung San Suu Kyi s'ha vist obligada a cancel·lar la seva participació en l'Assemblea General de l'ONU del 19 de setembre per evitar donar explicacions sobre els fets.

Cosins germans

El dimecres 13 es va fer públic un comunicat d'Al-Qaeda, on criticava la hipocresia

d'Occident per encobrir la matança d'inocents i en el qual feia una crida a la comunitat musulmana d'Arakhan (Rakhine) a la guerra santa.

A la vegada, demanava a la comunitat musulmana de l'Índia, el Pakistan, Bangladesh i Filipines que es preparessin per lluitar contra l'opressió del poble rohingya. A més, exigia un càstig per a Birmània, la qual cosa es pot interpretar com una invitació a accions violentes no només dins del país, sinó en delegacions oficials birmanes a l'estranger o temples budistes, com ha succeït en països del sud-est asiàtic.

Són molts els grups vinculats a l'integrisme a Malàisia, Indonèsia i Filipines que han desenvolupat i desenvolupen accions de gran violència, com s'està produint des de fa tres mesos a la ciutat filipina de Marawi, on un grup vinculat a l'autoanomenat Estat Islàmic (EI) resisteix en ple centre malgrat les operacions militars, que ja han arrasat pràcticament el 70% de la ciutat.

L'EI, pràcticament derrotat a Síria i l'Iraq, ha mostrat moltíssim interès per establir-se al sud-est asiàtic, com ha quedat clar en la seva acció a Marawi, on ha mostrat no solament un alt nivell en combat sinó també la seva preparació estratègica i capacitat logística. Per la qual cosa, intentar assentar-se a Rakhine, on una mica més d'un milió de musulmanes no tenen cap altra opció que lluitar per la seva supervivència, seria una ocasió perfecta, amb el valor afegit de tenir Bangladesh a l'esquena, una nació musulmana amb 160 milions d'habitants on podria trobar una gran quantitat de simpatitzants i on compta amb la seva filial Jamaat-ul-Mujahideen Bangladesh, que va protagonitzar el 2016 l'atac al Holey Artisan Bakery, al centre de Dhaka, amb 20 civils morts.

Per al Pentàgon, Birmània és un aliat fonamental, ja que compta amb una fantàstica balconada sobre la Xina de 2.200 quilòmetres. I ho serà molt més si l'escalada de violència amb Corea del Nord segueix augmentant. D'aquesta manera, la qüestió rohingya esdevé insignificant, una vegada més. ●

Un migrant
collint fruita
l'estiu de 2016 al
pla de Lleida
/ BRAIS G.
ROUCO

Migracions sobre paper

Les escriptores Marta Rojals i Francesc Serés ens porten històries de vides itinerants, de Barcelona a la Palma d'Ebre i de l'Àfrica al Baix Cinca

Júlia Bacardit | @JuliaBacardit

Francesc Serés va escriure *La pell de la frontera* amb el temps, entre uns anys abans i després de la crisi. Escriu històries reals de Saidí (Baix Cinca), d'Alcarràs (Segrià), dels Monegres, Lleida enllà. Són cròniques escrites en primera persona, i quasi totes el representen a ell mentre conversa amb migrants de Gàmbia, de Mali, d'Algèria o de l'Europa de l'Est que fa temps que estan instal·lades a la Franja, entre Lleida i els Monegres. Els Monegres són el límit del paisatge, la frontera geogràfica inhòspita i perifèrica, un *finis terrae*. Les africanes viuen en antics pellers i els converteixen en campaments improvisats; ell s'hi passeja, les convida a tabac, busca excuses per conèixer les seves històries. No és la primera vegada que ho fa, ni ho ha fet només amb les migrants: Serés té guardades entrevistes a pàgines i a treballadores de fàbriques per donar i per vendre. Però no sap fins a quin punt totes són dignes de ser explicades, en part perquè totes són similars i perquè no encaixen en un gènere que vengui gaire. En una trobada d'escriptores internacionals, un editor novaïorquè va dir a Serés que explicar les desventures de migrants perdudes a Lleida no ven, que és millor publicar històries de cartes d'amor amagades i coses per l'estil. Els temps de John Steinbeck, que va retratar la duresa de la vida de les treballadores nòmades de les collites a *Els raïms de la ira*, ja han passat a la història.

Marta Rojals és arquitecta i escriptora. Va néixer a la Palma d'Ebre, a una hora i dotze minuts amb cotxe de Saidí, una vila del Baix Cinca. Una "passió pels mecanismes del llenguatge" la va empènyer de l'arquitectura als llibres, i la seva primera novel·la (*Primavera, estiu, etcètera*) retrata molt el parlar de casa seva. La protagonista és l'Èlia, una

arquitecta que torna al poble i, per tant, a les arrels, en plena crisi personal i econòmica. Passa dels trenta, en Blai l'ha deixat, Barcelona la fa sentir alienada i la feina del seu ram és escassa. A la casa familiar es retroba amb el seu pare, un vidu de poques paraules, hàbil al tros i gens espavilat a casa, guiat per una tieta. També hi retroba un amor d'infantesa i el dialecte que els anys a Barcelona l'han incitat a esborrar. Es planta a la seva frontera particular, als conreus de secà on va créixer i davant d'un veïnat conegut que d'entrada no la reconeix. A Serés li passa el mateix, algunes pàgines el veuen i xiuxiuegen que "és un moro", perquè també va traslladar-se a altres geografies i la gent local ja han oblidat qui és. Per l'Èlia, el trasllat a Barcelona primer va ser un alliberament i, després, un petit suplici, com ho són tantes històries de migracions en major o menor mesura.

Des d'un punt de vista formal, *La pell de la frontera* i *Primavera estiu, etcètera* no s'assemblen gens. Un és un recull periodístic, l'altre és una novel·la; un està ambientat a la Franja, coronada pels Monegres, l'altre en una zona a mig camí de Lleida i Tarragona; un se centra en la població migrada que fa temps que va arribar i que ja s'ha instal·lat prop de Saidí per quedar-s'hi, l'altre se centra en la vida de les que són catalanes des de fa generacions. Tot i això, les dues obres tenen de fons una inquietud comuna: l'estranyesa i el vincle amb paisatges perifèrics, el sentiment de migració i de desarrelament, sigui del país que has deixat enrere o del poble on et vas criar. Al llibre de Serés hi ha la crisi del 2008, que va escurar la pagesia i el camp en general. Marta Rojals em diu que no, que a *Primavera, estiu, etcètera* la crisi només hi surt de passada i que el més essencial és el parlar del »

» lloc, la conversa que la tieta té amb l'Èlia, el retrat del caràcter de la gent propera a ella i la importància de pertànyer. Truco a Serés i em fa cinc cèntims de *La pell de la frontera*.

“En general es busca un conjunt de relats més o menys homogenis, tant si passen en una ciutat com si passen en un altre lloc, però relats que es puguin vendre i explicar bé, que ja estiguin classificats, que ja estiguin ben situats al món”, ens alerta. “En canvi això, les comunitats de migrants sense llar a l'espera de feina al camp o la vida d'una ucraïnesa a Saidí, és més complicat d'explicar, i sobretot de justificar.

“Fins als setanta, Saidí havia exportat gent a Barcelona. Als vuitanta, l'allau de gent que va venir de tot arreu va ser tan gran, tan intensa, tan sostinguda en el temps, que tenia la sensació que cada any havia de contenir una sorpresa.”

***La pell de la frontera* (capítol “Illes sense tresors”) (2014), Francesc Serés**

“És una cosa que ja hai tingut a les mans, i que en un moment donat la vai deixar escapar. Una cosa que tenia quan vivia aquí i anàvem amunt i avall, déu, déu, i et senties que pertanyies a un lloc. Tenies un sentiment de pertinença, sas? Encara que només sigui per la manera de parlar, perquè el parlar també és una manera de veure el món diuen, no?”

***Primavera, estiu, etcètera* (2011), Marta Rojals**

Vaig començar a escriure-ho l'any 2004, al pic de la bonança econòmica, i per tant no hi havia cap circumstància que pogués justificar un llibre així. Ara hi ha una comprensió més clara del que ha passat allà, perquè la crisi ens ha igualat a tots una mica, ens fa entendre més tot aquest paisatge i tota aquesta gent. En tota aquella zona no sentim notícies de problemes racials. Aquest estiu hi ha hagut una vaga, però era pel sou. A més, ha estat un estiu desastrós pel que fa als preus”, ens detalla.

Migrants d'altres països, locals desarrelades

En alguns casos la migració no és espiritual, és un fet com una casa o com un antic paller. En Majeed és un algerià que es queda en un llinar geogràfic i vital, sol a Saidí. Arriben altres algerianes com ell i tenen més sort, troben feina, pis, es casen o marxen a buscar sort al centre; en Majeed mai no aconsegueix els papers i algunes pàgines li donen feinetes quasi inútils perquè pugui continuar malvivint en un paller sense res. Temps més tard, desapareix sense deixar rastre. En Juli és un pagès vell i solter que un dia va trobar un marrec magrebí a la porta de casa. Es va quedar assegut fins que en Juli no va donar-li una feina, i el pagès va acabar adoptant en Hakeem i família. Fins que en Hakeem i família es van esvair.

Moltes peces de *La pell de la frontera* són testimonis, com els que protagonitzen els llibres de la bielorussa Svetlana Aleksiévitx a Txernòbil o a l'Afganistan.

Moltes peces de ‘La pell de la frontera’ són testimonis, com els que protagonitzen els llibres de la bielorussa Svetlana Aleksiévitx a Txernòbil o a l'Afganistan

grants, sense convertir-les en salvadores, sense dimonitzar-les. Les coneix i interactua amb unes i altres des de sempre, són les seves veïnes lleidatanes, ucraïneses, marroquines, subsaharianes. Algunes fa més temps que són a Saidí que no pas ell, que va marxar a viure a Barcelona als divuit anys igual que l'alter ego de Rojals. En un dels reportatges les africanes sospiten que és de la policia secreta; els Mossos també se'l miren amb recel: l'aturen i li demanen els papers, com si no entenguessin què hi fa ell, passejant amb una llibreta pel camp que hi ha a la vora de casa seva.

“Quan hi ha tota aquesta allau el més lògic és que de vegades et pensis que l'estrany ets tu. D'alguna manera sóc una persona que està fora d'això. L'estranyesa de tot el llibre és el trànsit de ser de dins o de fora, de ser escriptor o no ser escriptor. Hi ha història o no hi ha història, qui és aquest, qui és l'altre (ets tu, l'altre?)”, desenvolupa Serés. “Encara que sigui un joc de miralls és això: intentar veure com pots explicar totes aquestes distàncies intermèdies. Ets tu l'altre o és l'altre, l'altre? Jo em vaig criar amb aquesta gent, no tenia a qui explicar la meua sorpresa de veure'sl arribar, a més. El que no faig és sorprendre'm com si fossin exòtics. Els vaig anar coneixent a poc a poc: han hagut de passar anys i estar jo a fora i tenir una comunicació diferent amb ells, el moment en què deixes de treballar amb ells i passes a ser escriptor, la distància de l'observador. És quan he fet d'escriptor que he tingut la sorpresa, perquè abans en lloc de sorpresa el que hi havia era un hàbit, i és en aquesta quotidianitat on jo he volgut situar la narració”.

L'escriptor diu que la narració que ell fa als seus reportatges sobre migrants a la zona no és completa. A *La força de la gravetat* (2006), Serés va recopilar contes sobre les fàbriques, la feina al camp i a la costa des de la perspectiva de la catalana que no s'ha desplaçat mai. A *La pell de la frontera* el narrador és ell, un reporter observador de

Imatge del
municipi de la
Palma d'Ebre

camins que coneix molt bé perquè hi ha treballat tota l'adolescència, però respecte dels quals ja s'ha distanciat. Per les africanes de *La pell de la frontera* el "tros" és precisament el que busquen: hi volen trobar feina per arribar a l'anelhada bonança europea que no sempre els arriba. Per l'Èlia i germana, en canvi, anar al tros forma part de la seva educació sentimental i és una rutina de la qual s'han volgut allunyar sempre. Parlo amb Marta Rojals, li pregunto per les migrants del seu poble. A la novel·la la migrant és l'Èlia, però el poble de l'escriptora tampoc no es queda curt pel que fa al nombre de gent de procedències molt diverses.

"Al meu poble de 370 habitants, que és frontera amb les Garrigues (en tots els sentits), sí que hi ha immigració: de l'Europa de l'Est (Moldàvia, crec), del Camerun, del Marroc, que fan de paletes i tenen els fills a l'institut, sud-americans, també", exposa Rojals. Hi ha un fragment que retrata la conversa entre l'Èlia i son pare, al tros, on s'intenta reflectir la possibilitat d'escollir el seu futur que ha tingut l'Èlia i la resignació del pare, que no ho ha pogut fer. Les africanes de *La pell de la frontera* són, salvant les distàncies, com el pare que no va poder triar el seu futur. "Per altra banda, el tema de l'estranyesa i la nostàlgia dels propis orígens, amb els lectors he descobert que és una sensació bastant generalitzada entre els que no han tornat de l'exili estudiantil", ens revela l'escriptora.

La gent i el paisatge

Francesc Serés i Marta Rojals entenen que no hi ha paisatge sense l'ésser humà, que és tan part del paisatge que el fa. En un passatge de *Primavera, estiu, etcètera*, l'Èlia evoca la casa d'estiueig dels sogres

Tant en les cròniques de Serés com en la novel·la de Rojals hi ha un elogi al treball físic del camp, tot i que no és, en absolut, un elogi romàntic

a Canagròs, als Pirineus, i recorda haver-s'hi sentit com a casa, però només a mitges: li sembla una postal rural on les barcelonines volem anar de vacances, i anar de vacances i fer esports de muntanya és perpetuar-se com a forastera, no és pertànyer. Tant en les cròniques de Serés com en la novel·la de Rojals hi ha un elogi al treball físic del camp, tot i que no és, en absolut, un elogi romàntic. Treballar al camp cansa. Sues a l'estiu i et geles a l'hivern, com es gela l'Èlia de *Primavera, estiu, etcètera* quan son pare l'anima a anar al tros a les set del matí. Al final de la novel·la i després d'unes incursions catàrtiques i gelades al tros a ple hivern, l'Èlia reaprèn a pertànyer a casa seva, i tanca així el cercle de Barcelona a la Palma d'Ebre de nou.

Francesc Serés també sap què és el camp, i està convençut que la suor compartida de la feina, "suor amb suor", és el que integra realment les persones de diferents procedències entre si: en algun passatge fins i tot arriba a apuntar que l'esgotament físic del camp suavitza la maldat de l'ésser humà i els estova el caràcter. *La pell de la frontera* ve acompanyat de fotografies dels pellers on s'instal·len les subsaharianes a la recerca de feina manual. Arriben a la Franja sense saber per què ni com hi han arribat: les Canàries les han escopit, les grans urbs les han escopit, els queda Lleida i el paisatge àrid de la província més oblidada de Catalunya; la mateixa Èlia ho diu, que des del centre les zones frontereres d'un país es posen al mateix sac: "Pels d'aquí sóc de Barcelona, i pels de Barcelona sóc de Lleida o de cap allà, que a partir d'un punt tot ho veuen igual."

"El paisatge tal com ens l'han ensenyat és un paisatge buit o humanitzat. El que faig és descriure una geografia humana que a la vegada que és humana no li queda més remei que contenir tot allò que els passa als homes: un paisatge que conté un munt de narració i que conté també una forma d'expressar el món. Aquests pellers també estan molt lligats a un paisatge i materials que hi havia aquí a la vora. Com que és gairebé una construcció ecològica, quan aquests materials desapareguin també desapareixeran aquestes històries. Tota l'argila, tota la canya i tota la fusta s'acabarà o bé desfent o bé podrint. És gairebé la prova que no en quedaria res, de tot això, i, per tant, com que en alguns llocs ja no queda res, el que faig és retratar-ho. Escric sobre l'efecte que la presència dels migrants té sobre mi, però no parlo per ells. Per tant, aquí hi ha una altra part de la història, que és la història que han d'explicar ells i jo no puc explicar per ells, perquè seria un impostor", remata Serés amb convicció. ●

Esperi el seu torn

El relat d'Asel Luzarraga | @aselluza

7:00. *I'm a barby girl in a barby world...* No, una estona més. Dos minuts, res més. Obrir els ulls. Aixecar-se. Les sabatilles. Escalfar el cafè. Torrades. Glop. Bon dia. Dutxa. Fa fred. Al carrer, 6º. Cel clar. Rentar-se les dents. Calçotets, pantalons grisos, mitjons grisos, samarreta, camisa blanca, corbata, jaqueta grisa. Una poma per esmorzar. L'informe. Fins ara. Bon dia. Les escales, cal moure les cames. Agur. Sí, fred. Bon dia, *El Correu*. Fins ara. El pla, l'Iraq... Bé, els han fet fora. Ja era hora. Així que era això. Ahir els cascos rojos. Així que els han fet fora. Ja els ha costat. Ordre. Fa falta ordre. Entren allà i creuen que és seu. Quina barra. Ordre. Tros de dropes. Okupar. No saben què significa, l'ordre. Vols una casa? Treballa i paga-te-la. El metro. Quina barra. Asseure's. Aquest sí que té pinta de pidolaire. Un altre que vol viure gratis. La resta a pagar impostos i ells per la seva cara? Casc Antic. Així que s'estan al carrer. Bé. Fa falta ordre. Qui vol té la seva oportunitat. Que no hi ha diners? A viure amb els pares i buscar feina. També n'hi ha de protecció oficial. Li ha tocat a Kepa. Tocat... Bé, tenir contactes no és cap delictes. Uns 120.000 € per pagar. Barata. Abando. Es pot aconseguir una casa barata. 120.000 €. De protecció oficial. Hi ha oportunitats per a tot-hom. Espereu la vostra. Bé, que hi havia cultura al Gaztetxe. I qui la necessita, aquesta cultura? Hi ha molta cultura a Bilbao: Guggenheim, Euskalduna, Bilborock... Quan van tancar l'altre Gaztetxe també, tot-hom queixant-se. Ara digueu que l'ajuntament no ha ofert res. Moyua. Perdona. Tenim metro. Paguem impostos. Paga i en tindràs. Tindríem metro amb la feina que fan aquests, sí... Treballar. Hi ha feina. Ordre. Quin fred. 7:55. Cultura... Esperi el seu torn. Més cases que mai, de protecció oficial. Esperi el seu torn i pagui. Cases barates. 120.000-130.000 €. Hi ha casa per a qualsevol. Les hipoteques estan barates. Tipus d'interès baixos. Treballa i esperi. Vagi als museus. Ja tenim cultura. Paga-la. Per això són els impostos. Nosaltres pagant i vosaltres

/ MARIA FARRÉ

gratis? Bon dia. De seguida tens el teu informe. Ho han tancat. Els han deixat al carrer. Ja era hora. Ordre una altra vegada. Feina, vacances, sou. El món té la seva lògica. Sí, senyor. Torracollons. Quin cap més torracollons. I m'ha hagut de tocar a mi. Tinc feina, no em puc queixar. Que les ETT també són dolentes? Tinc feina. Vosaltres, dropes. Excuses. Hi ha feina. També cases. Em tocarà aviat. Mentrestant amb els pares. S'hi menja bé. Amb aquest puto sou tampoc es pot demanar un palau. Quin cap més cabró, ell sí, una casa elegant. Qui té 500.000 €? Però n'hi ha de barates. 120.000 €, ha pagat Kepa. Quina sort. Ara ja poden treballar, aquests, també, buscar-se casa. Okupar... Ordre. El món té la seva lògica.

Queden lluny els concerts al Gaztetxe de Bilbao, el futbolí ronyós, *Diposití aquí el seu vot a la galleda blava del lavabo, Han tancat una altra okupa a Madrid. Un desallotjament, una altra okupació, El divendres r. i. p. i BAP!! en concert.* Lluny. Eres jove, llavors. Ara, amb 35 anys, ets vell. Ja has oblidat tot això. Criaturades d'adolescents. Has crescut. Ara ets madur. Tu sí que ets torracollons. Estómac calent i cap fred. Estómac ple i cap buit. Espera el teu torn. Tindràs una sort de l'hòstia. 120.000 euros per un pis, quina ganga. Vés-te'n al Guggenheim, aquí hi tens cultura. El món té una lògica, sí, la lògica dels euros. Euroimbècil. L'habitatge, un dret? Un luxe? Ens han fet un favor de l'hòstia els que l'han convertit en un luxe. Ens n'ofereixen de protecció oficial. Polítics generosos, progres. Aquí tenim més cases de protecció oficial que enlloc! Que bons que són. Ens ajuden a mantenir les famílies unides molt de temps, no? Tant se val, Bilbao cada vegada és més bonic, cada vegada més bufó. Ple d'euroimbècils. ●

*Publicat el 2005 en el llibre col·lectiu *Ametsen baratza (L'horta dels somnis)*, editorial Elea, projecte artísticoliterari en protesta pel desallotjament del gaztetxe Sorgintxulo de Santutxu, Bilbao.

ressenyes

L'infern filmic que defugí la censura turca

Ignasi Franch | @ignasifranch

En una de les entrevistes incloses a l'edició videogràfica de *Baskin*, el realitzador Can Evrenol explica que als festivals internacionals de cinema van recomanar-li que convertís el seu curt homònim en un llargmetratge per a un públic global, sense atendre els criteris de la censura turca. Sembla que Evrenol va seguir aquests consells, perquè va apostar per la violència, les pertorbadores imatges sexuals i algunes provocacions humorístiques. Les lloances a l'estranger van facilitar que la pel·lícula s'estrenés sense talls, després d'assolir un cert estatus d'èxit nacional.

La premissa de *Baskin* és senzilla i molt oberta: uns policies han d'intervenir en un casalot aïllat al llarg d'una nit on sovintegen els mals presagis. El resultat és un cinema fantàstic de caràcter irracionalista, amb deliris i en-surts filats sense grans preocupacions per la lògica interna. Evrenol s'acosta més a Lucio Fulci (*El más allá*) que no pas al surrealisme pop de David Lynch (*Mulholland Dr.*), encara que tots tres cineastes coincideixin en l'ús dels somnis, el gust per la repetició i variació d'esdeveniments o les narracions circulars. Com els films més terrorífics de Fulci, el *gore* és la part més estrident d'un efectisme integral amb què convertir

el visionament en una experiència extrema.

La recent *The void* difuminava les fronteres entre els inferns de dolor concebuts pels monoteïsmes majoritaris i les imatgeries de transformació corporal d'H. P. Lovecraft. *Baskin* segueix més la petja dels dimonis de Clive Barker (*Hellraiser*): sadomasoquisme homicida i perversions sexuals amb dimonis de ressons abrahàmics, siguin d'arrel cristiana o musulmana. Evrenol afegeix un matís de malson de l'home heterosexual (bruixes que violen homes) a la proposta de Barker, més arrelada a la cultura gai.

El resultat potser no és memorable i el desenllaç pot decebre, però el camí és prou estimulant. Després d'uns primers minuts amb escenes d'un cert costumisme còmic i d'un pintoresquisme burleta (i potencialment transgressor, atesa la realitat política turca), arriba el descens als inferns sota una atmosfera de fatalitat. ●

BLU-RAY / DVD

Baskin

Director: Can Evrenol

Guionistes: Ogulcan

Eren Akay, Can

Evrenol, Ercin

Sadikoglu i Cem

Özürü

Durada: 97 minuts

Editora: La

Aventura-Cameo

Manresa: 35 anys d'alternatives

Àlex Romaguera | @AlexRomaguera

Noble, lleial i benèfica. Es podria pensar que, amb aquest títol honorífic, Manresa és una ciutat domesticada pel poder. Però en aquesta població rodejada de séquies i canals, on la indústria ha arrelat amb força, fa 35 anys que s'hi desplega una iniciativa lúdica que projecta totes les lluites compromeses en la transformació social. Es tracta de la Festa Major Alternativa (abans coneguda com l'Alternativa), nascuda el 1981 i impulsada per una generació que aleshores combatia els estralls de la crisi i les renúncies democràtiques de l'etapa postfranquista.

A contracorrent de l'agenda oficial, l'Alternativa ha estat l'aparador de la matèria dissident que, durant aquest període, han representat el Cafè l'Havana, el Casal d'Amistat amb Cuba, l'Ateneu La Seca, l'Assemblea Antimilitarista, La Fadulla, l'Skabetxina, La Guixa, la CUP i altres moviments polítics i socials.

1981-2016 "*Des de la reserva*" ens ubica en aquest bressol insurgent que distingeix la capital del Bages i que, de manera assembleària i autogestionada, brolla cada any en un entorn de debats, tallers, corretasques, diables, murals i concerts de música tradicional, mestissa i subversiva. ●

LLIBRE
1981-2016 "*Des de la reserva*"

Marc Rodríguez

i Marc Padró

Editorial: Autoedició

Pàgines: 217

La ràbia i l'eufòria

Xavier Puig | @xavierps7

El cos tendeix a la dansa epilèptica, que amb tota contundència sacseja els carrers de Buenos Aires. En el seu debut discogràfic europeu, amb *Propaganda pel fet!*, la rapera argentina Sara Hebe posa tota la carn a la gralla. Dels disset temes inclosos al disc, tretze són recuperats del bo i millor dels seus darrers àlbums.

A través del rap amb lletres compromeses, veus feministes i bases ballables que van del reggaeton al drum and bass, Hebe decideix envoltar-se de les seves hereves peninsulars i cantar al costat de Tremenda Jauría, Mafalda o Widi.

Entre els temes d'aquest treball, editat després de l'excel·lent acollida que ha tingut aquest estiu a Europa, destaca la inèdita "No hay fron-

teras", on l'artista argentina suma forces amb les basques Mad Muasel, de la Dirty Dancehall Crew, i la Basu, que deixen la seva empremta amb un llarg *irrintzi* a l'inici de la cançó. Prop de quatre minuts de bases sincopades caribenyes, sobre les quals es confegeix un relat apoderador, que bé podrien formar el *hit* dels moviments socials aquesta tardor. Així es comporta un disc que impregna aquella estranya sensació que sorgeix quan t'amaren suor, ràbia i eufòria. ●

MÚSICA

Sara Hebe

Sara Hebe

Segell: Propaganda pel fet!, 2017

/ JULIO CÉSAR MESA

Alejandro Haiek,
arquitecte i membre
del col·lectiu
LABProFab

Generalment, l'arquitectura problematitza la realitat, moltes vegades creant conflictes on no n'hi ha i forçant situacions que generen desequilibri no només en termes ambientals sinó també en les maneres de relacionar-se amb el paisatge i amb la gent. És l'arquitectura artificial, imposada a l'entorn. En contra d'aquesta concepció de la disciplina, Alejandro Haiek –arquitecte i cofundador del col·lectiu LABProFab– treballa des que va acabar els estudis per incorporar un vessant social. Es dedica a construir edificis als barris a partir de processos de decisió i execució comunitaris. Per això explora els recursos humans disponibles i en fa una àmplia cartografia social, un mapa de talents, intel·ligències locals i sabers populars. La seva és una lectura interpretativa que identifica vells i nous lideratges comunitaris, les formes d'organització popular o institucionalitzades i les cartografies de poder. Li interessa transcendir la dimensió espacial de la pràctica, i considera variables qualitatives de l'entorn com les fronteres invisibles, les capes i els estrats socials, els conflictes i la dimensió experiencial.

“La construcció d'un edifici és una oportunitat per a propiciar interaccions culturals”

Mariana Cantero | @cantero_mariana

Des de quina concepció de l'arquitectura treballem?

La nostra pràctica persegueix establir una discussió més sincera i pragmàtica respecte a les que s'assumeixen normalment per crear infraestructures col·lectives. Perseguim lideratges horitzontals i l'absència de jerarquies. Ni la mirada tecnòcrata de l'eficiència constructiva ni la injecció desmesurada de recursos salven les infraestructures que s'imposen a la gent, tampoc la falsa consulta o la participació forçada.

Com es tradueix això quan arribeu a un barri?

Ens sumem a la població. No pretenem solucionar, només aportar des del nostre camp de coneixement i col·laborar. Aprenem tant com ensenyem, donem suport tant com ens en donen. Intentem pertànyer a la vida quotidiana, fem exercicis de rutina. Ens interessen les cròniques urbanes, el perímetre de successos, les històries de la ciutadania, el que és accidental, imprecís, efervescent, perquè els barris són territoris resultants. Moltes vegades són conseqüència de les males polítiques públiques, del fracàs modern, de la imposició científicista, del poder totalitzant. Són arquitectura en resposta a l'Arquitectura. En aquest caràcter resultant està la matèria que brolla.

Com és el procés de construcció d'un edifici mitjançant el seu mètode?

L'arquitectura opera com a suport cultural i expressió de la demanda pública. Per tant, ens interessa més l'abans i el després que l'edifici en si. És un procés de governabilitat en xarxa a petita escala. La construcció d'un edifici és una oportunitat per a propiciar interaccions culturals, els edificis s'insereixen en un perímetre de successos. Nosaltres treballem en assemblea amb els veïns i fem un exercici d'autogestió en un intent per revertir els mecanismes de control en eines de col·lectivitat.

Quina forma d'organització adopteu?

El germen de cada projecte radica en una ocupació sistemàtica de l'espai públic. És així com cada iniciativa ciutadana conquereix nous espais. El que intentem fer és desenvolupar en aquests espais assemblearis oficines de pensar i fer: grups que s'integren i produeixen experiències associacionistes. L'autoritat se substitueix per lideratges horitzontals.

Heu construït diversos edificis destinats a la comunitat. Com heu mantingut la vostra independència de l'administració?

Tots els edificis es desenvolupen en un punt intermedi entre el pla de l'Estat i les iniciatives locals, entre les infraestructures institucionals i l'espontaneïtat de les demandes ciutadanes. Cada projecte és un exercici integral de gestió estratègica que inclou diferents categories: la gestió ambiental, que comprèn la dimensió ecològica i la gestió equilibrada de les condicions atmosfèriques i dels recursos naturals disponibles; la gestió del material, que promou alternatives que incorporin elements fins i tot fora de l'àmbit de la construcció tradicional; la gestió tecnològica, que desenvolupa nous sistemes, components tècnics, metodologies

constructives, mecanismes de muntatge i maneres de producció i posada en escena; la gestió financera, que incorpora models alternatius de suport econòmic, cerca de recursos a partir de programes de responsabilitat social per a empreses privades, donacions, subvencions o finançament col·lectiu, i la gestió interinstitucional, que permet unir altres actors i agents de transformació a través d'aliances i altres models cooperatius. Finalment, tenim en compte la gestió social, que es manté reforçant constantment la interacció, comunicació i col·laboració entre els agents de transformació locals i les institucions involucrades. Tot això assumint la diversitat de cada lloc i les característiques i identitats locals. ●

**Nosaltres
treballem en
assemblea amb
els veïns i fem
un exercici
d'autogestió**